

Næringsutvikling og attraktivitet Samiske områder

KNUT VAREIDE OG HANNA NYBORG STORM

TF-notat nr. 55/2010

TF-notat

Tittel:	Næringsutvikling og attraktivitet for Samiske områder
TF-notat nr:	55/2010
Forfatter(e):	Knut Vareide og Hanna Nyborg Storm
Dato:	30. desember 2010
Gradering:	Åpen
Antall sider:	52
Framsidedfoto:	
ISBN:	978-82-7401-418-3
ISSN:	1891-053X
Pris:	160,-
	Kan lastes ned gratis som pdf fra telemarksforskning.no

Prosjekt:	Attraktivitet langs tre dimensjoner
Prosjektnr.:	20100820
Prosjektleder:	Knut Vareide
Oppdragsgiver(e):	Sametinget

Resymé:

Dette notatet er en analyse av næringsutvikling og attraktivitet i samiske områder. Først beskrives utviklingstrekk i samiske områder med hensyn til befolkning og arbeidsplasser. Deretter beskrives utvikling i næringslivet gjennom NæringsNM, som måler nyetablering, vekst og lønnsomhet i næringslivet. I den siste delen av notatet presenterer vi to modeller for å analysere attraktivitet. Attraktivitetsbarometeret, som vi tidligere har utviklet, er en metode for å måle attraktivitet som bosted. Dernest presenterer vi en nyutviklet analysemodell som vi har kalt Attraktivitetspyramiden. Attraktivitetspyramiden er en helhetlig modell hvor regioners utvikling forklares av tre typer attraktivitet. Det er attraktivitet som bosted, attraktivitet som besøkssted og attraktivitet for bedrifter i basisnæringer.

Telemarksforskning, Boks 4, 3833 Bø i Telemark. Org. nr. 948 639 238 MVA

Forord

Denne rapporten er dels en videreføring av tidligere næringsanalyser, og dels en helt ny analysemetode kalt Attraktivitetspyramiden.

Utviklingen i samiske områder blir i denne rapporten beskrevet i fire kapitler. I de tre første kapitlene vil en kjenne igjen tema og indikatorer fra tidligere næringsanalyser. Først ser vi på utviklingen med hensyn til befolkning og arbeidsplasser. Deretter beskrives utviklingen i næringslivet gjennom NæringsNM. Attraktivitetsbarometeret i kapittel 3 beskriver steders attraktivitet for bosetting.

I det siste kapitlet i rapporten presenterer vi for første gang en ny analysemetode for å forklare vekst og nedgang i regioner: Attraktivitetspyramiden.

Attraktivitetspyramiden handler om at steders utvikling er et resultat av stedenes attraktivitet på tre områder: Attraktivitet for bedrifter i basisnæringer, attraktivitet for besøk og attraktivitet som bosted. Samiske områder har blitt analysert med hensyn til sin attraktivitet på disse tre områdene.

Det samiske området består av 22 kommuner i de tre nordligste fylkene.

Oppdragsgiver for denne analysen er Sametinget.

Metodeutviklingen til Attraktivitetspyramiden er delvis finansiert av Oslofjordfondet, som har som formål å styrke forskning for regional innovasjon og utvikling.

Bø, 29. 12 2010

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

1. Befolkning og arbeidsplasser	7
2. NæringsNM	15
3. Attraktivitetsbarometeret	29
3.1 Hva forklarer bostedsattraktivitet?.....	31
4. Attraktivitetspyramiden	34
4.1 Besøksnæringer.....	36
4.2 Basisnæringer	38
4.3 Bosted	40
4.4 Profil	41
4.5 Attraktivitet og utvikling.....	43
4.6 Samlet attraktivitet	48

Sammendrag

Denne rapporten er en analyse av næringsutvikling og attraktivitet i samiske områder i Nord-Norge. Første del tar for seg de generelle utviklingstrekkene med hensyn til befolkning, arbeidsplasser og næringsliv. Deretter har vi analysert regionens attraktivitet for bosted, bedrifter og besøk.

De 22 kommunene i det samiske området i Nord-Norge har hatt en kraftig nedgang i befolkningen de siste årene. Alle kommunene har netto utflytting til andre norske kommuner. Som følge av tidligere utflytting er aldersstrukturen nå slik at det også er fødselsunderskudd som bidrar til befolkningsnedgangen. Det er en viss innvandring som gir vekstimpulser, men innvandringen er ikke stor nok til å stoppe befolkningsnedgangen.

Antall arbeidsplasser i det samiske området har gått ned fra 2000 til 2009. I landet som helhet har antall arbeidsplasser økt med 10,4 prosent i samme periode. Det samiske området har hatt nedgang både i private og offentlige arbeidsplasser. Det har vært nedgang i industri, primærnæringer og reiseliv. I enkelte av kommunene har det imidlertid vært vekst i antall arbeidsplasser, som i Karasjok, Storfjord og Kautokeino.

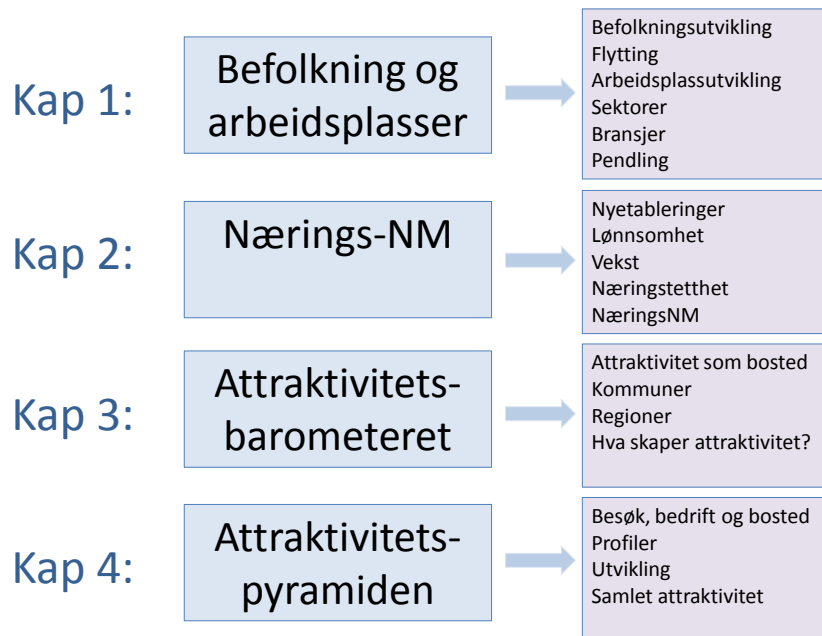
Næringslivets utvikling måles i NæringsNM. Kriteriene er lønnsomhet, nyetableringer, vekst og næringslivets relative størrelse. Næringslivet i det samiske området skårer veldig dårlig på lønnsomhet. Mange av kommunene er også næringsfattige, med lite næringsliv i forhold til folketallet. Etableringsaktiviteten i kommunene er forholdsvis liten, men dette kan stort sett forklares av bransjestrukturen i området. Næringslivet i det samiske området kommer godt ut når det gjelder andel vekstforetak. Det kommer ikke av at andelen vekstforetak har økt, men at andelen vekstforetak har gått kraftig ned i andre deler av landet. Næringslivet i det samiske området synes ikke å være rammet av finanskrisen, og gjør det derfor bedre enn tidligere i forhold til næringslivet ellers i landet. Noen enkeltkommuner i det samiske området gjør det bra i NæringsNM, som Evenes og Tana.

Et av hovedproblemene i det samiske området er at mange kommuner er lite attraktive som bosted. Attraktivitetsbarometeret viser at mange flytter ut av de samiske kommunene, selv om arbeidsplassutviklingen er som ellers i landet. Dermed får mange kommuner en sterk nedgang i folketallet selv med middels eller god næringsutvikling. Nedgangen i folketallet bidrar negativt til næringsutviklingen i framtiden. Noen få av kommunene i det samiske området har bostedsattraktivitet over middels, som Sørreisa og Lavangen. Evenes har vært attraktiv de siste tre årene.

I siste kapittel av denne rapporten analyseres utviklingen i det samiske området ved å bruke Attraktivitetspyramiden. Attraktivitetspyramiden er en modell som forklarer steders utvikling gjennom stedenes attraktivitet for bosetting, besøk og bedrifter. Kommunene i det samiske området består av kommuner med forskjellig profil. Noen er typiske besøkskommuner, andre bedriftskommuner eller bostedskommuner. Mange kommuner har imidlertid hatt problemer med å trekke til seg bosetting og bedrifter i basisnæringene. Dette har ført til tap av arbeidsplasser i primærnæringer og industri, og forsterket utflytting. Kommunene i det samiske området er for det meste små distriktskommuner langt utenfor vekstsentre. Slike kommuner må være ekstra attraktive for å unngå befolkningsnedgang. Noen kommuner i det samiske området har hatt over middels samlet attraktivitet, som Hamarøy, Lavangen, Karasjok og Tana.

Innledning

Denne rapporten er bygd opp i fire hovedkapitler som har som hensikt å beskrive næringsutvikling og attraktivitet i samiske områder.

Figur 1: Rapportens innhold.

I det første kapitlet presenteres statistikk over hovedtrekkene i befolkningsutviklingen og utviklingen av arbeidsplassene. Dette er de aller viktigste størrelsene for beskrivelse av regional utvikling.

I kapitlet om NæringsNM analyseres næringslivets utvikling på bakgrunn av nyetableringer, lønnsomhet og vekst. Dette er tre faktorer som til sammen gir en pekepinn på hvor godt næringslivet i regionene gjør det sammenliknet med næringslivet i andre regioner. Regioner som gjør det godt i NæringsNM har en tendens til også å ha høyere vekst i antall arbeidsplasser, men det finnes unntak.

Attraktivitetsbarometeret, som blir beskrevet i kapittel 3, har til hensikt å måle attraktiviteten som bosted i kommuner og regioner. Metoden er basert på nettoflyttingen. Noen ste-

der trekker til seg mer innflytting enn arbeidsplassveksten tilsier, og slike steder vil få vekst på grunn av høy bostedsattraktivitet.

I det siste kapitlet presenterer vi en ny modell kalt Attraktivitetspyramiden. I denne modellen defineres tre typer attraktivitet: Attraktivitet som bosted, attraktivitet for besøkende og attraktivitet for bedrifter. Attraktivitetspyramiden er en modell for å forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre har nedgang. Attraktivitetspyramiden vil dermed gi analyser og forklaringer på den utviklingen som blir presentert i det første kapitlet om befolkning og arbeidsplasser. Attraktivitetspyramiden er også et verktøy for å utvikle strategier for steders utvikling.

1. Befolkning og arbeidsplasser

I dette kapitlet skal vi beskrive hovedtrekk i befolkningsutviklingen og arbeidsplassutviklingen¹. Befolkningsutviklingen i en region vil være et resultat av den samlede utviklingen i en region. En positiv befolkningsutvikling skaper vekst, men befolkningsveksten kan også være et barometer for at regionen er i en positiv utvikling. Regioner som har god næringsutvikling og som er gode bosteder, vil få en positiv befolkningsutvikling. Vekst i arbeidsplasser har tradisjonelt vært det viktigste virkemidlet for å få til vekst i folketallet. Vekst i arbeidsplasser er også et mål i seg selv for de fleste regioner.

Folketallet

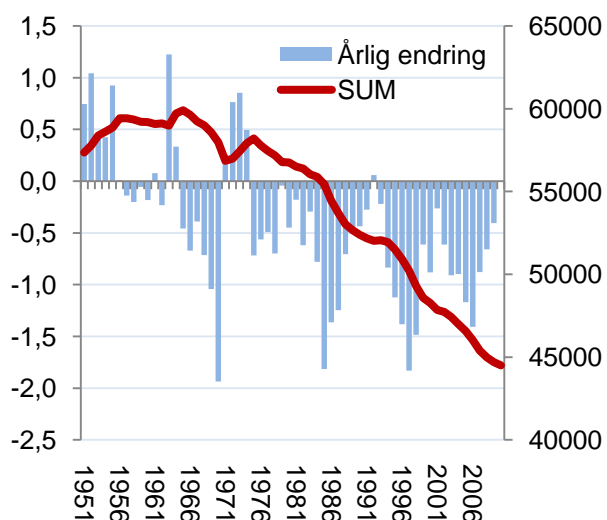
Folketallet i de samiske kommunene endret seg lite fra 1951 til 1980. I denne perioden vekslet det samiske området mellom vekst og nedgang.

Fra 1980 fram til i dag har det vært folketallsnedgang hvert år, unntatt i 1992.

I 1965 var folketallet på det høyeste, da var det 59 902 innbyggere i det samiske området.

Den 1. januar 2010 var folketallet 44 503.

Det er en nedgang på over 25 prosent fra 1965.

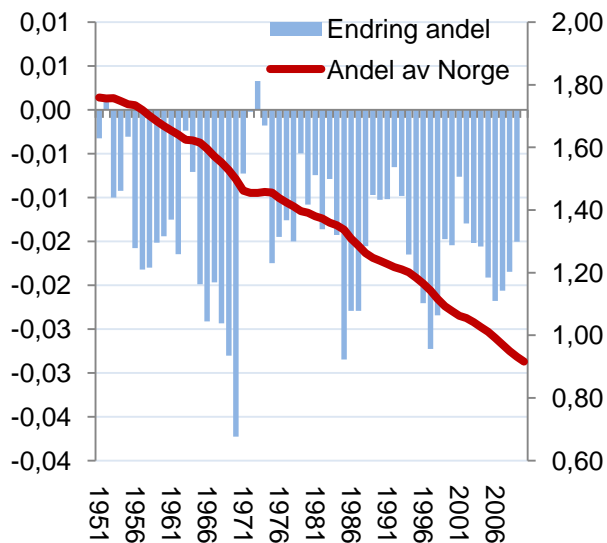
Figur 2: Folketallet (høyre akse) og årlige vekstrater i prosent (venstre akse) for det samiske området.

Andel av Norges befolkning

En annen måte å måle folketallsutviklingen på, er å se på et områdes andel av befolkningen på landsbasis, slik som i figur 3.

Befolkningen i Norge har økt i hele perioden, slik at et område med stabil befolkning vil få en stadig mindre andel av befolkningen.

Når vi betrakter folketallsutviklingen i det samiske området på denne måten, ser vi at andelen av landets befolkning har sunket nesten hvert eneste år etter 1951. Kun i to år har befolkningen i det samiske området økt sin andel av landets befolkning. Det siste året hvor andelen økte, var i 1973.

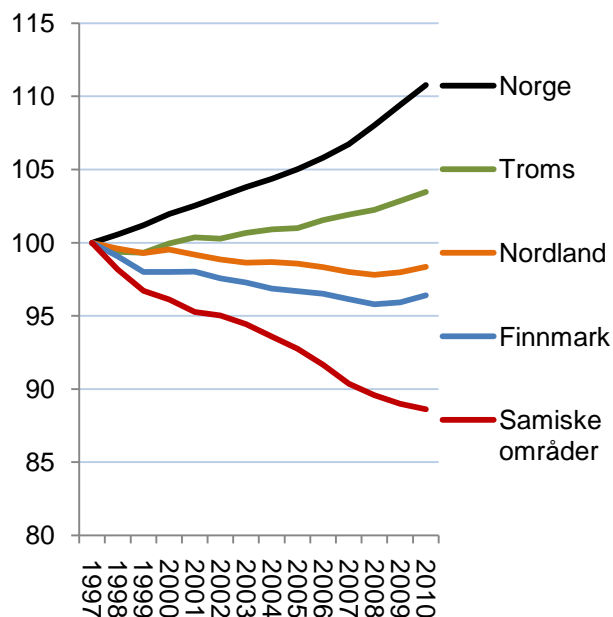

Figur 3: Det samiske områdes andel av befolkningen i Norge i promille (høyre akse), samt årlige endringer i denne andelen (venstre akse).

Befolkningen, sammenliknet med fylkene

Vi kan også sammenlikne befolkningsutviklingen i det samiske området med den generelle utviklingen i nordligste fylkene. I figur 4 ser vi hvordan befolkningsutviklingen i det samiske området har vært etter 1997 sammenliknet med de nordligste fylkene og landsgjennomsnittet.

Befolkningsnedgangen i det samiske området har vært langt sterkere enn i alle de tre nordligste fylkene. Både Nordland, Troms og Finnmark har snudd nedgang til vekst i de siste årene. I det samiske området har nedgangen fortsatt.

Figur 4: Utvikling av folketallet i det samiske området, fylkene og Norge, indeksert slik at nivået i 1997=100.

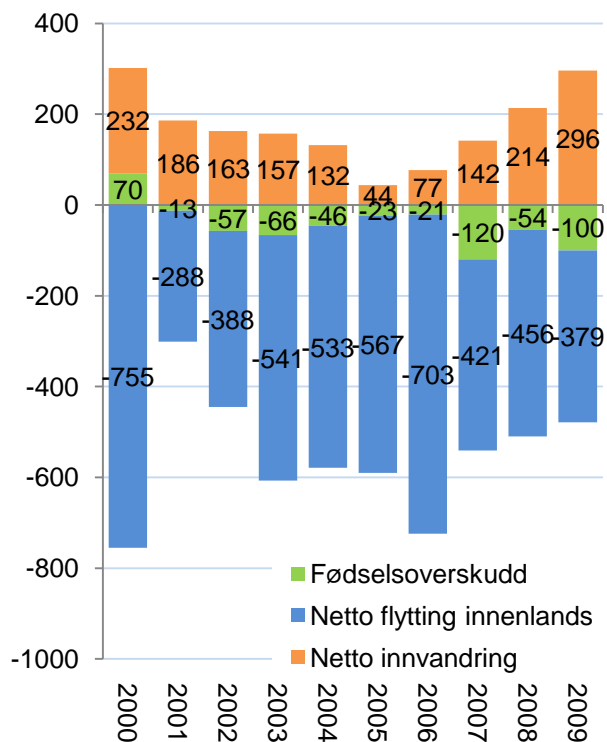
Folketallsutviklingen dekomponert

I figur 5 er befolkningsendringene i det samiske området i årene 2000-2009 brutt ned på fødselsoverskudd, som er antall fødte minus døde, netto innenlands flytting og netto innvandring fra utlandet.

Det er tydelig at det er utflytting som er hovedårsaken til befolkningsnedgangen. Den årlige nettoflyttingen har i de ti siste årene variert mellom 288 og 755. De fire siste årene har utflyttingen minket noe. Utflyttingen alene har bidratt til en nedgang på over 5000 personer siden 2000, tilsvarende over ti prosent av folketallet.

Etter 2001 har det vært et fødselsunderskudd. Tendensen er at fødselsunderskuddet har økt. Det henger sammen med utflyttingen. Når det er netto utflytting, er det hovedsakelig unge som flytter ut. Dermed blir befolkningen eldre, og det blir færre i fødedyktig alder.

Innvandringen har bidratt positivt, og har økt hvert år etter 2005. Innvandringen har imidlertid vært for liten for å kompensere for utflyttingen.

Figur 5: Fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlandsk flytting i årene 2000-2009 i det samiske området. Antall personer.

Variasjon mellom kommunene

Det er ganske stor variasjon i befolkningsutviklingen mellom de 22 kommunene i det samiske området.

Sørreisa og Storfjord har hatt vekst i folketallet etter 2000. Veksten har imidlertid vært beskjeden. Befolkningen i Sørreisa har vokst med 1,9 prosent i denne perioden, mens Storfjord har vokst med 0,7 prosent.

Gamvik og Loppa har hatt en nedgang på over 20 prosent. Loppa er den kommunen i landet som har hatt størst befolkningsnedgang etter 2000. Gamvik har hatt fjerde størst nedgang.

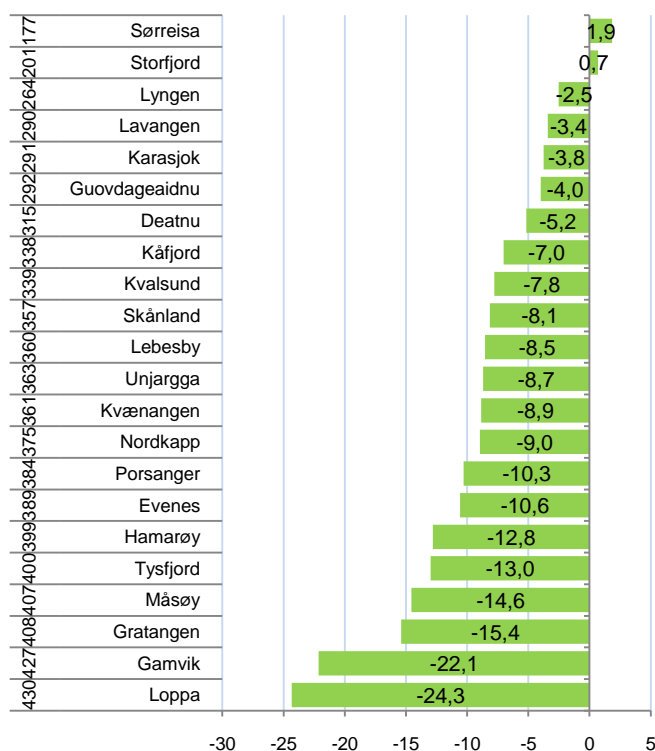
Dekomponert utvikling i kommunene

I figur 7 ser vi hvordan utviklingen i kommunene har vært, brutt ned for de tre komponentene i folketallsutviklingen.

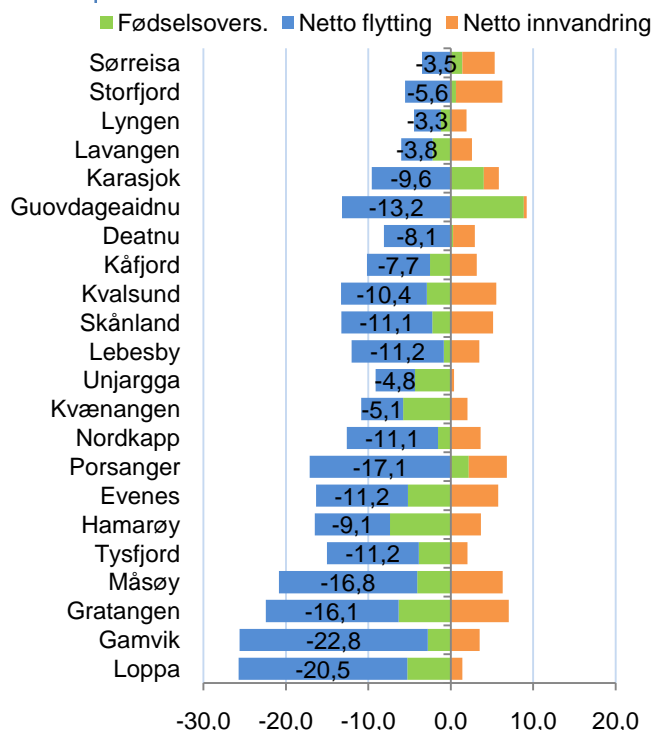
Alle de 22 kommunene i det samiske området har hatt netto utflytting de siste ti årene. Også Sørreisa og Storfjord, som har hatt befolkningsvekst i de siste ti årene, har hatt netto utflytting, men har fått så mange innvandrere at dette har kompensert for utflyttingen til andre kommuner i landet.

Karasjok og Kautokeino har høyest fødselsoverskudd. Det kommer av at disse kommunene har hatt lavere utflytting i de foregående ti årene, og dermed en litt yngre befolkning. Men også disse kommunene har i de siste ti årene fått stor utflytting, og dermed vil det positive fødselsoverskuddet krympe etter hvert.

Ingen av kommunene har hatt veldig stor innvandring. Gratangen har hatt høyest innvandring de siste ti årene. Innvandringen til Gratangen i de ti siste årene tilsvarer sju prosent av befolkningen. Det er 68 kommuner i landet med høyere innvandring i forhold til folketallet.

Figur 6: Prosentvis endring i folketallet fra 2000 til 2010 i de samiske kommunene. Tallene til venstre er rangering blant landets 430 kommuner mht folketallsveksten i perioden.

Figur 7: Prosentvis endring i folketallet i de samiske kommunene fra 2000 til 2010, dekomponert i prosent av folketallet.

Arbeidsplasser

Nest etter befolkningsutviklingen, er arbeidsplassutviklingen den viktigste faktoren i regional utvikling. Arbeidsplassvekst er ofte et mål i seg selv, men har også tradisjonelt vært et viktig virkemiddel for å få en god befolkningsutvikling.

Utvikling i antall arbeidsplasser

Antall arbeidsplasser i det samiske området har ikke variert særlig mye de siste årene.

I privat næringsliv sank antall arbeidsplasser fra 2000 til 2004. Deretter hadde næringslivet en vekst fram til 2007. De siste to årene har antall arbeidsplasser sunket igjen, og var i slutten av 2009 på 10 280. Det betyr at det har vært en nedgang på 412 arbeidsplasser i privat sektor i det samiske området, noe som tilsvarer 2,9 prosent.

I offentlig sektor falt antall arbeidsplasser en del fra 2001 til 2002. Deretter har antall arbeidsplasser vært ganske stabilt. De siste fem årene har offentlig sektor økt litt. Fra 2000 til 2009 forsvant det 401 arbeidsplasser i offentlig sektor, tilsvarende 4,7 prosent.

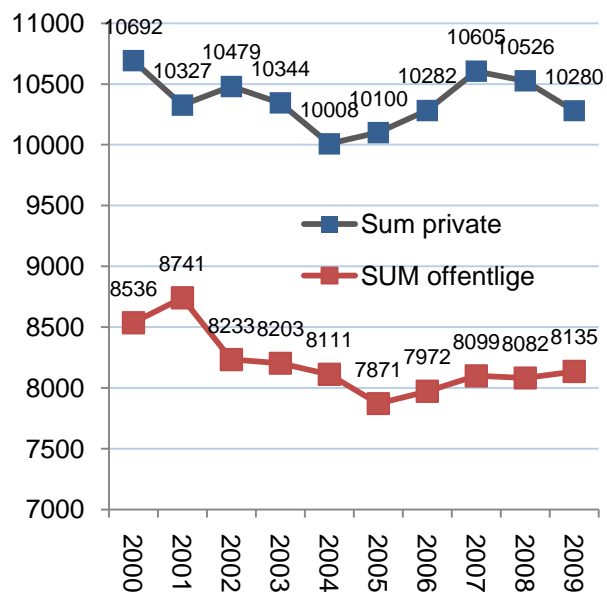
Utviklingen i sektorene

Bryter vi ned utviklingen i offentlig sektor i kommunal, fylkeskommunal og statlig sektor, får vi fram et mønster som vist i figur 8.

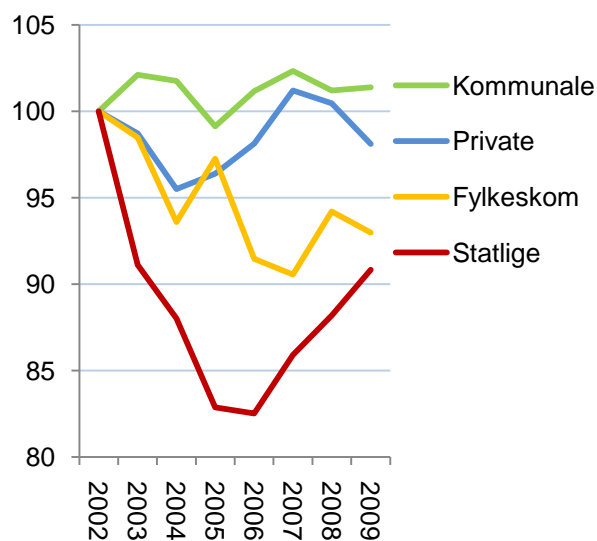
Kommunal sektor har hatt en liten vekst fra 2002 til 2009. Her har antall arbeidsplasser økt med 85, eller 1,4 prosent,

Antall arbeidsplasser i fylkeskommunal sektor har sunket med 23, men ettersom det bare var 328 arbeidsplasser i fylkeskommunen, ble dette en nedgang på sju prosent.

Statlige arbeidsplasser sank mye fram til 2006, men har økt de siste årene. Fra 2002 til 2009 sank antall arbeidsplasser i statlig sektor med 9,2 prosent.

Figur 8: Antall arbeidsplasser i privat og offentlig sektor i perioden 2000-2009 i det samiske området.

Figur 9: Utvikling i antall arbeidsplasser per sektor i det samiske området, indeksert slik at nivået i 2002= 100.

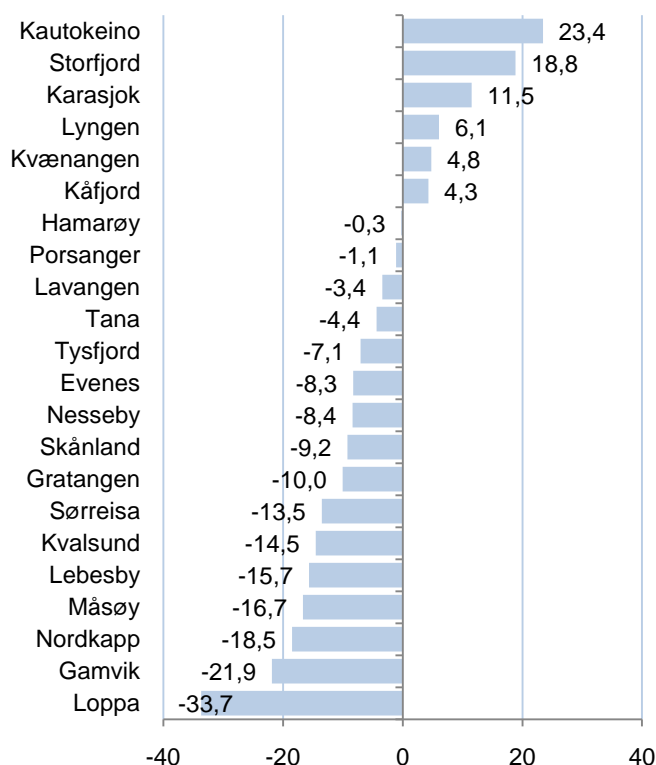
Arbeidsplassvekst i kommunene

Det er stor variasjon i utviklingen i antall arbeidsplasser i kommunene i det samiske området.

I Kautokeino har det vært en vekst i antall arbeidsplasser på 23,4 prosent fra 2000 til 2009. Også Storfjord og Karasjok har hatt sterk vekst med henholdsvis 18,8 og 11,5 prosent vekst.

Loppa har hatt en svært stor nedgang på 33,7 prosent. Det betyr at mer enn hver tredje arbeidsplass har forsvunnet de ti siste årene. Også Gamvik og Nordkapp har hatt en svært sterk nedgang.

Det er bare seks av 22 kommuner i det samiske området som har hatt vekst.

Figur 10: Prosentvis endring i antall arbeidsplasser i de samiske kommunene fra 2000 til 2009.

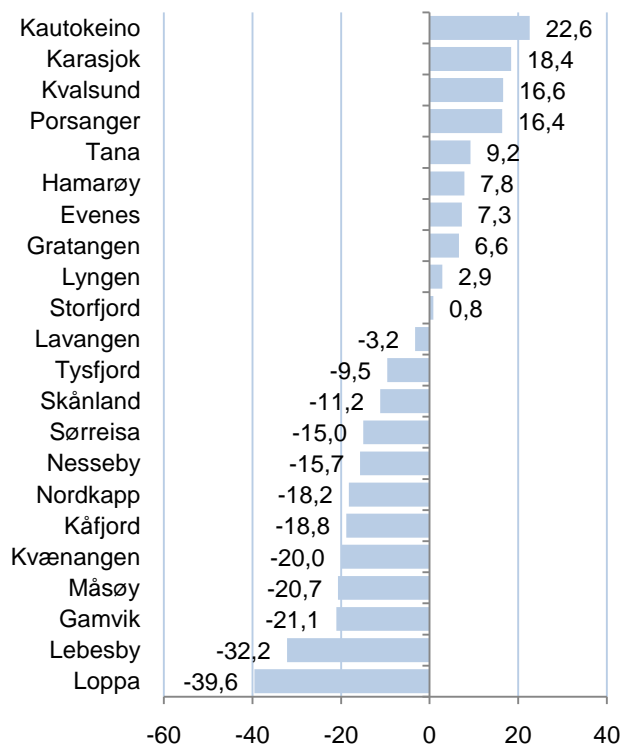
Private arbeidsplasser i kommunene

Hvis vi ser på endringene i de private arbeidsplassene, ser vi at kommuner som Kautokeino, Karasjok, Kvalsund og Porsanger har hatt sterk vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet fra 2000 til 2009. Porsanger og Kvalsund hadde likevel en nedgang i antall arbeidsplasser samlet, så disse har mistet mange arbeidsplasser i offentlig sektor i perioden.

Loppa har mistet nesten 40 prosent av arbeidsplassene i privat sektor etter 2000. Lebesby har også en sterk nedgang på 32,2 prosent.

Det er også en del kommuner med nedgang på rundt 20 prosent.

Ti av de 22 kommunene i det samiske området har hatt vekst i privat sektor fra 2000 til 2009.

Figur 11: Prosentvis endring i antall arbeidsplasser i næringslivet i de samiske kommunene fra 2000 til 2009.

Utvikling i bransjer

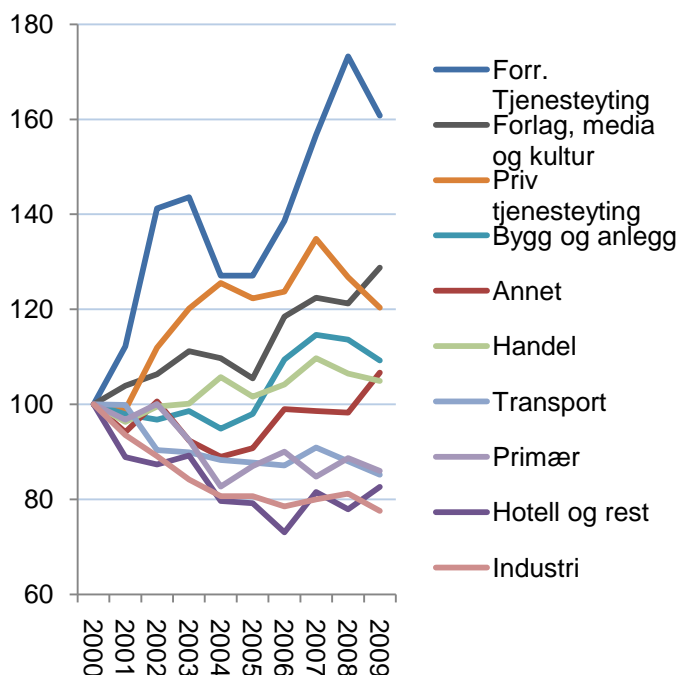
Utviklingen i næringslivet har vært svært forskjellig fra bransje til bransje.

Antall arbeidsplasser i forretningsmessig tjenesteyting har økt sterk, med 60 prosent fra 2000 til 2009. Dette er en bransje som vokser på landsbasis også.

Bransjer som forlag, media og kultur og privat tjenesteyting har også hatt en høy vekst, og har økt antall arbeidsplasser med over 20 prosent siden 2000.

Bygg og anlegg og handel har også vokst i antall arbeidsplasser de ti siste årene.

Bransjer som har tapt arbeidsplasser er transport, primærnæringene, hotell og restaurant og industri. Industrien har hatt størst nedgang, med over 20 prosent.

Figur 12: Utvikling i antall arbeidsplasser i forskjellige bransjer i det samiske området, indekset slik at nivået i 2000= 100.

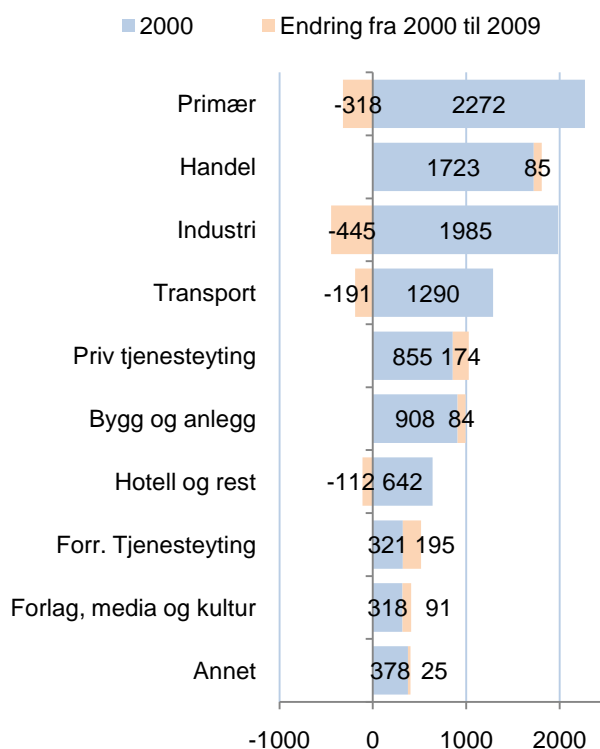
Endringer i bransjer absolutte tall

Når vi ser på endringene i antall arbeidsplasser i absolutte tall, får vi et annet bilde enn når vi ser på de prosentvise endringene.

Uheldigvis for det samiske området, er det de bransjene som var små i utgangspunktet som fikk den høyeste veksten, mens de bransjene som er store fikk nedgang.

Det forsvant 445 arbeidsplasser i industrien, mens primærnæringene tapte 318 arbeidsplasser fra 2000 til 2009. Industrien i det samiske området består for en stor del av fiskeforedling. Primærnæringene består av både fiske og landbruk. Her har fiske gått ned, men antall arbeidsplasser i husdyrhold har gått opp.

Den prosentvis sterke veksten i forretningsmessig tjenesteyting førte til en vekst på 195 arbeidsplasser.

Figur 13: Antall arbeidsplasser i ulike bransjer i det samiske området i 2000, og endringene fra 2000 til 2009.

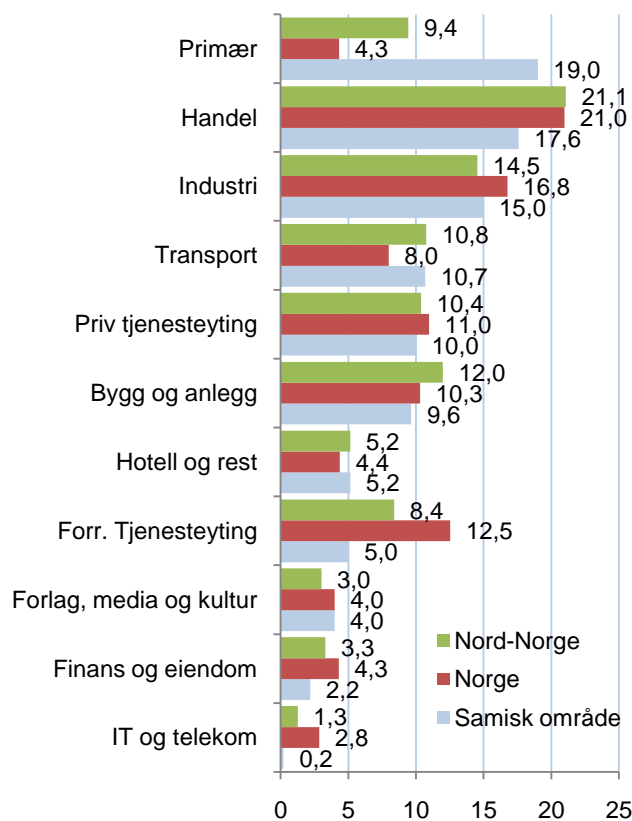
Næringsstruktur

Vi kan måle næringsstrukturen gjennom å se på hvordan arbeidsplassene i næringslivet fordeler seg på de ulike bransjene. En slik sammenlikning er gjort i figur 14.

De samiske kommunene har en langt høyere andel av arbeidsplassene i primærnæringene enn både landet ellers og Nord-Norge generelt. Nesten hver femte arbeidsplass i privat sektor i de samiske områdene er i primærnæringene. I Nord-Norge er mindre enn 10 prosent av arbeidsplassene i næringslivet i primærnæringene, mens tilsvarende andel på landsbasis er på 4,3 prosent.

Samekommunene har også lavere andel innen handel, forretningsmessig tjenesteyting og finans og eiendom. Det finnes nesten ikke arbeidsplasser i IT og telekommunikasjoner i det samiske området.

For de andre bransjene er andelene i det samiske området ikke særlig forskjellig fra landsgjennomsnittet.

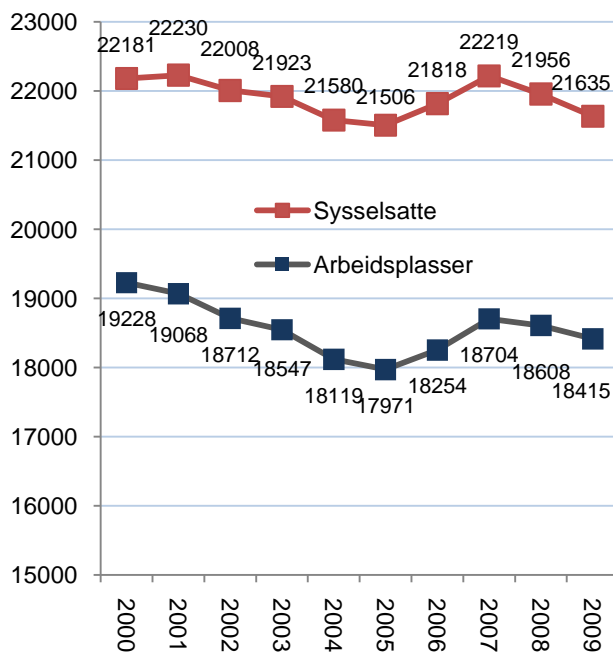
Figur 14: Prosentvis andel av arbeidsplassene i næringslivet i det samiske området, Nord-Norge og Norge fordelt på ulike bransjer i 2009.

Arbeidsplasser og sysselsatte

Vi har så langt sett på antall arbeidsplasser i det samiske området. Antall sysselsatte i det samiske området er en del høyere enn antall arbeidsplasser.

I 2009 var det 21 635 sysselsatte i det samiske området. Dette er 3 220 flere enn det er arbeidsplasser. Det betyr at det er en nettoppendling ut av det samiske området på det samme antallet.

Nettoppendlingen økte fra 2000 til 2006, men har sunket litt de siste årene.

Figur 15: Utviklingen i antall arbeidsplasser og antall sysselsatte i det samiske området i perioden 2000-2009.

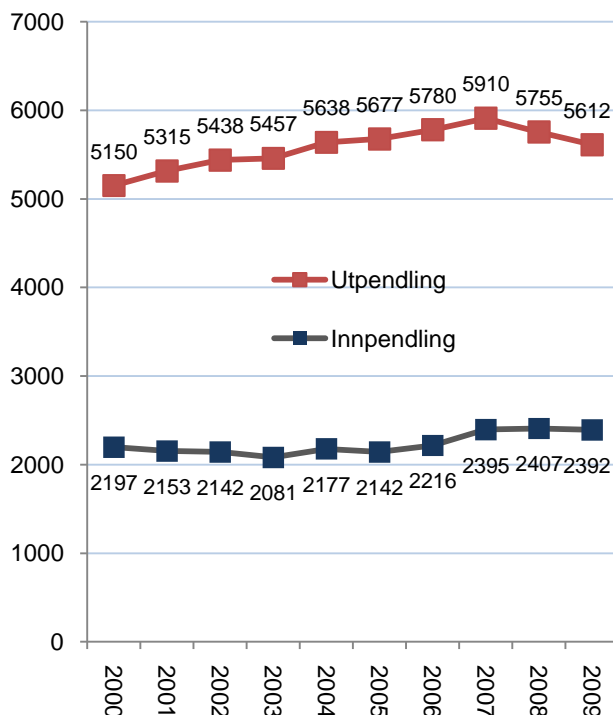
Pendling

Antallet som pendlet ut og inn av det samiske området er vist i figur 16.

Antallet som pendlet ut av det samiske området økte fra 5150 i 2000 til 5910 i 2007. Dette tilsvarer mer enn 26 prosent av alle sysselsatte. Det betyr at utviklingen i nabo-kommunene betyr mye for muligheten til å få arbeid for de som bor i de samiske områdene.

Samtidig har antallet som pendler inn til det samiske området også økt.

Det pendles stadig mer over kommunegrensene, selv om pendlingen gikk litt ned i 2009, i takt med at det var en nedgang i arbeidsplassene dette året.

Figur 16: Antall personer som pendler inn og ut av det samiske området i perioden 2000-2009.

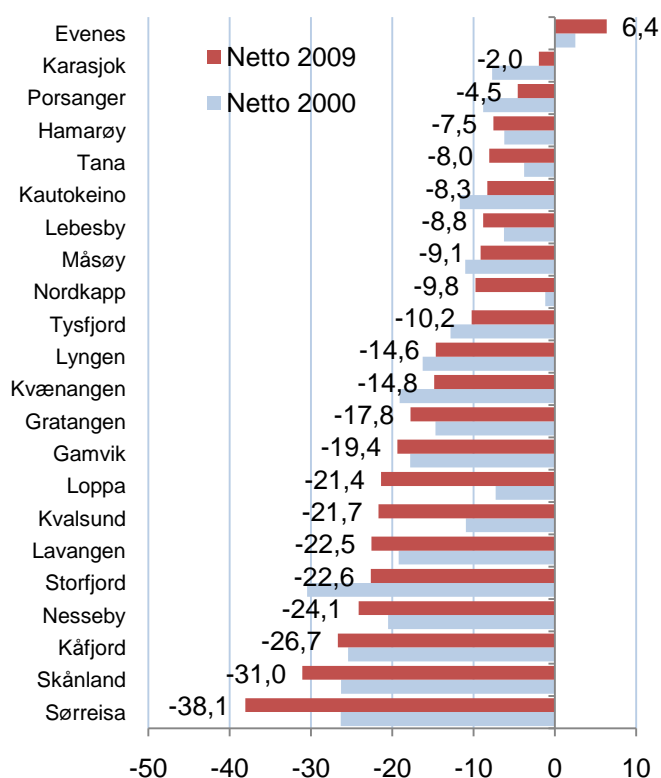
Nettopendling i de samiske kommunene

Det er stor forskjell mellom de samiske kommunene når det gjelder nettopendlingen. Evenes er eneste kommune med flere arbeidsplasser enn sysselsatte. Evenes har dermed en positiv nettopendling.

Karasjok og Porsanger har nesten balanse mellom antall arbeidsplasser og sysselsatte. I Karasjok er det bare to prosent færre arbeidsplasser enn sysselsatte i 2009.

Sørreisa og Skånland har en netto utpendling på over 30 prosent. Mange andre kommuner har også nettopendling på over 20 prosent.

Det er ikke nødvendigvis negativt for en kommune å ha underskudd på arbeidsplasser. En kan like godt kalle dette et overskudd på folk.

Figur 17: Nettopendling i de samiske kommunene som prosent av antall sysselsatte i 2000 og 2009.

2. NæringsNM

I dette kapitlet skal vi se på utviklingen i næringslivet. I en regional utviklingskontekst er næringsutviklingen viktig for å få vekst i arbeidsplasser i privat næringsliv, for dermed å kunne trygge og stimulere bosettingen. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelseⁱⁱ.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen eller kommunen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette er etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indika-

toren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren ”næringslivets størrelse” er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

Nyetableringer

For å sammenlikne etableringsaktiviteten mellom ulike områder, bruker vi tre ulike indikatorer. *Etableringsfrekvensen* er antall nyregistrerte foretak i ett år i prosent av eksisterende foretak i begynnelsen av samme år. *Bransjustert etableringsfrekvens* er et mål for hvor mange nyetableringer det er når vi justerer for effekten av bransjestrukturen. Den siste indikatoren for etableringer er *vekst i antall foretak*, som er etableringsfrekvensen fratrukket andelen som legges ned.

Etableringsfrekvensen

Etableringsfrekvensen er antall nyregistrerte foretak i ett år som prosent av antall foretak i begynnelsen av året. De to siste årene har etableringsfrekvensen sunket i Norge, etter som konjunktorene har blitt svakere.

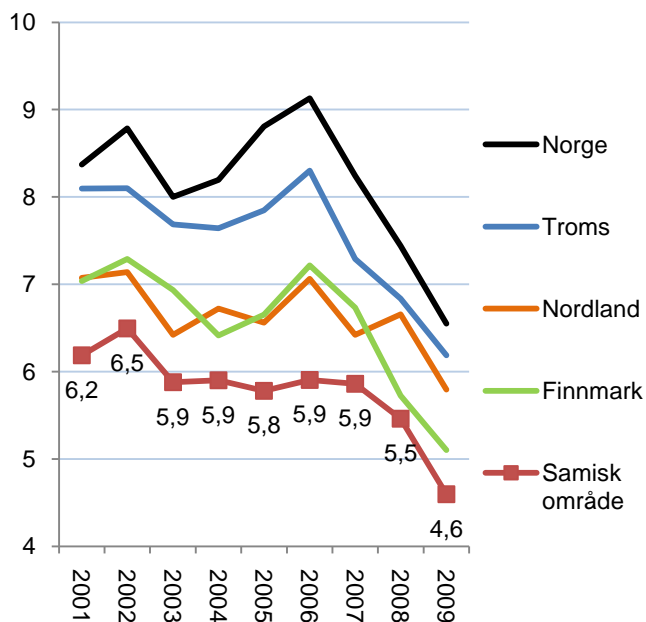
Alle de tre nordligste fylkene har hatt en etableringsfrekvens som ligger under landsgjennomsnittet i alle år som er målt. Det skyldes dels bransjestrukturen i disse fylkene, og dels at befolkningsveksten har vært lav. Antallet nyetableringer er høyest i bransjer som landsdelen har lite av.

Det samiske området har lavere etableringsfrekvens enn alle fylkene i nord, i alle årene som er målt.

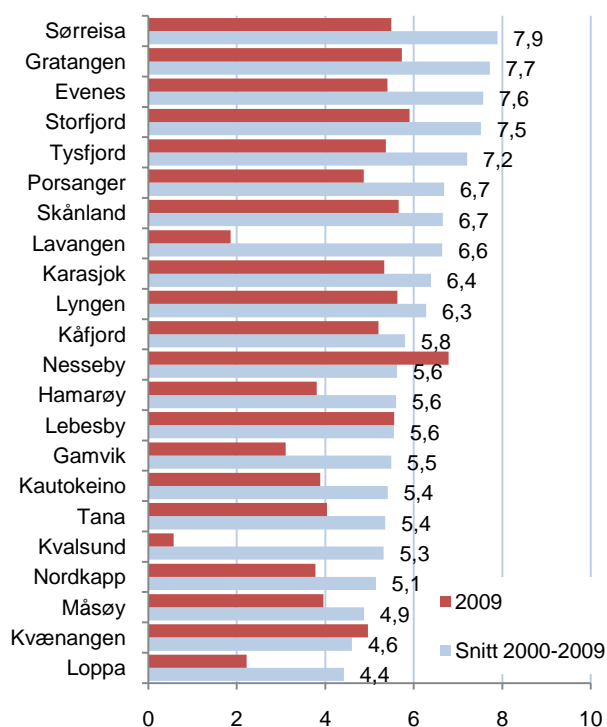
Etableringsfrekvens i kommunene

Mange av kommunene i det samiske området er små, slik at etableringsfrekvensen blir ganske tilfeldig for enkeltår. Det er derfor best å se på gjennomsnittet over lengre tid. Sørreisa er den kommunen som har høyest gjennomsnittlig etableringsfrekvens de ti siste årene. Likevel er denne gjennomsnittlige etableringsfrekvensen lavere enn landsgjennomsnittet som er 8,6 prosent. Gratangen, Evenes og Storfjord har også hatt en etableringsfrekvens høyere enn gjennomsnittet for Nord-Norge.

Kvænangen og Loppa har hatt lavest etableringsfrekvens de siste ti årene.

Figur 18: Etableringsfrekvens i det samiske området, de tre nordligste fylkene og Norge i perioden 2001-2009.

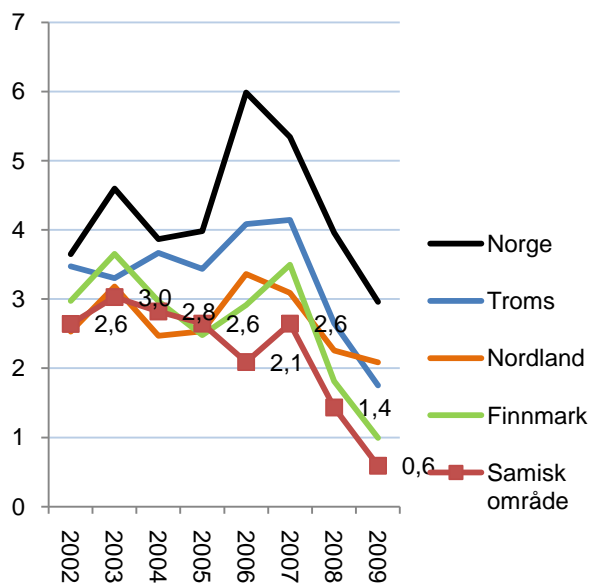

Figur 19: Etableringsfrekvens de samiske kommunene i 2009 og gjennomsnittet for 2000-2009.

Nettovekst

Nettotilveksten viser etableringsfrekvensen fratrukket nedleggingsfrekvensen, og viser hvor mange prosent økning det er i antall foretak i næringslivet.

Det samiske området har også lavere nettovekst enn fylkene i nord, og langt under landsgjennomsnittet. I noen enkelte år, som i 2004 og 2005, har imidlertid nettoveksten i det samiske området vært på linje med gjennomsnittet for Nord-Norge. De fire siste årene har imidlertid nettoveksten vært klart under alle fylkene i nord. I 2009 var nettoveksten av antall foretak i det samiske området på 0,6 prosent, det laveste som er målt.

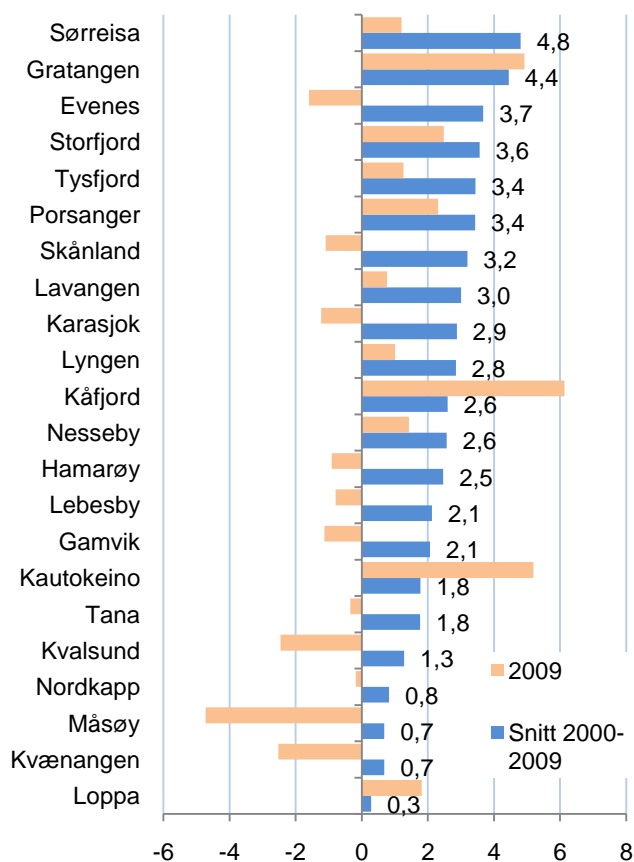
Figur 20: Prosentvis vekst i antall foretak i det samiske området, de tre nordligste fylkene og Norge i perioden 2001-2009.

Nettovekst i kommunene

Sørreisa har hatt den største nettoveksten i antall foretak de siste ti årene, med en gjennomsnittlig vekst på 4,8 prosent. Dette er omtrent som landsgjennomsnittet. Sørreisa har også den beste folketallsutviklingen, noe som statistisk sett henger sammen med etableringer. Gratangen har også hatt forholdsvis god vekst i antall foretak.

Det er ikke særlig sterk sammenheng mellom etableringsfrekvens og arbeidsplassvekst. Mange nyetableringer påvirker antall arbeidsplasser positivt, men de fleste nyetableringer er små, slik at påvirkningen blir liten. Det er utviklingen i de største eksisterende bedriftene som er avgjørende for arbeidsplassveksten.

Måsøy, Kvænangen og Loppa har den laveste nettoveksten i antall foretak. Disse kommunene hadde også lavest etableringsfrekvens.

Figur 21: Prosentvis vekst i antall foretak i de samiske kommunene i 2009 og gjennomsnittet for 2000-2009.

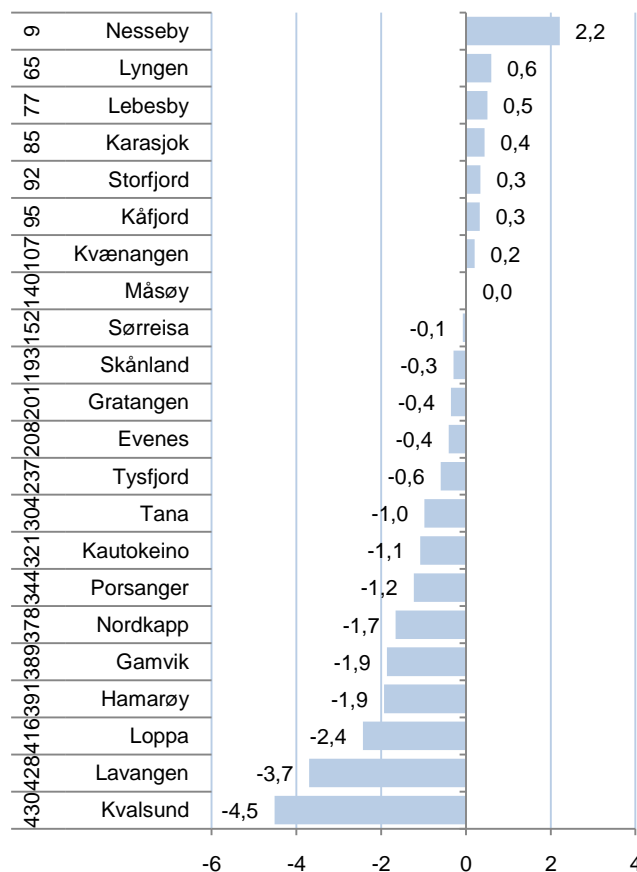
Bransjustert etableringsfrekvens

Det er svært stor forskjell på bransjene når det gjelder etableringsfrekvensen. I noen bransjer etableres relativt sett mange flere nye foretak enn i andre. Dette kan være vekstbransjer som f eks IT, eller bransjer der det også er mange nedleggelse, som i hotell og restaurant.

Vi kan korrigere for dette gjennom å se på beholdningen av antall foretak i de ulike bransjene, og sammenlikne faktisk etableringsfrekvens med den frekvensen kommunen ville hatt dersom etableringsfrekvensen var lik gjennomsnittet i hver enkelt bransje.

Resultatet av en slik analyse er vist i figur 22. Når Nesseby kommer ut med + 2,2 betyr det at etableringsfrekvensen var 2,2 prosent høyere enn bransjestrukturen tilsa. Nesseby er imidlertid en svært liten kommune, og resultatene vil derfor variere mye fra år til år.

Vi kan se at ti av kommunene har et rangeringsnummer lavere enn 215, som er gjennomsnittet. Det betyr at etableringsfrekvensen i flertallet av kommunene faktisk er bedre enn gjennomsnittet når vi justerer for bransjestrukturen.

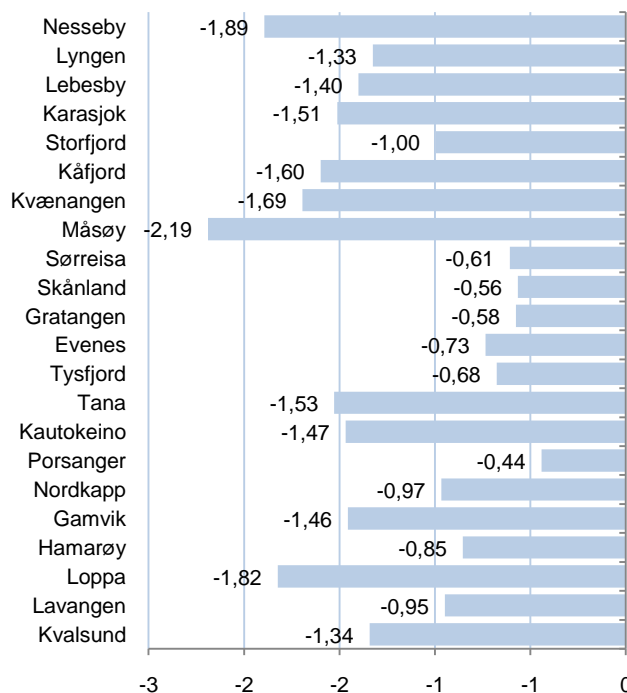

Figur 22: Bransjustert etableringsfrekvens i de samiske kommunene i 2009. Til venstre vises rangeringsnummer i blant de 430 kommunene i landet.

Bransjeeffekten

Bransjeeffekten forteller hvordan bransjestrukturen vil påvirke etableringsfrekvensen i en kommune.

I figur 23 ser vi at alle kommunene i det samiske området har en negativ bransjeeffekt. Det betyr at en del av den lave etableringsfrekvensen i området skyldes bransjestrukturen. Området har mye primærnæringer og industri, hvor det er lite nyetableringer, og lite tjenestenæringer hvor det er mange nyetableringer.

Figur 23: Bransjeeffekten til de samiske kommunene i 2009.

Etableringsindeksen

Til slutt skal vi vise hvordan kommunene i det samiske området kommer ut på etableringsindeksen for 2009, som kombinerer de tre etableringsindikatorerne vi har presentert så langt.

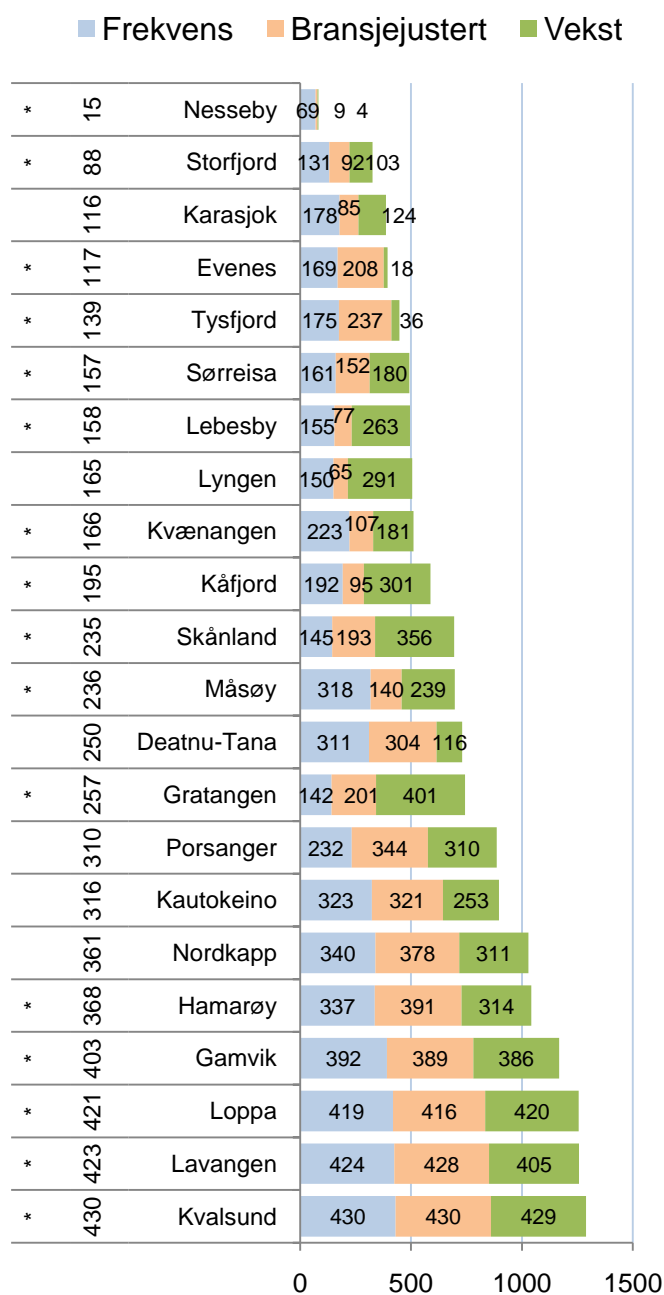
Her ser vi at kommuner som Nesseby og Storfjord kommer inn blant de 100 beste kommunene i landet på etableringsindeksen for 2009. Dette er imidlertid små kommuner, hvor ganske få nyetableringer får store utslag i statistikken.

Karasjok er en forholdsvis stor kommune, som kommer ut ganske bra, som nummer 116 av de 430 kommunene i landet.

Ti av de 22 kommunene i det samiske området kom ut blant den bedre halvdelen av de 430 kommunene i landet. Dette gir et langt mer positivt bilde av etableringsaktiviteten, enn når vi slår sammen det samiske området. Årsaken til det er at når vi sammenlikner med lands- og fylkesgjennomsnitt, får vi med den høye etableringsaktiviteten i de største byene. Dermed vil småkommuner i distriktene komme dårlig ut når vi bruker dette som sammenlikningsgrunnlag.

Når vi sammenlikner kommunene i det samiske området med andre små kommuner i distriktene, er faktisk etableringsaktiviteten ikke spesielt svak.

Enkelte kommuner i det samiske området kommer imidlertid svært dårlig ut. Kvalsund kommer sist av alle kommunene i landet på etableringsindeksen for 2009, mens Lavangen og Loppa er med blant de ti dårligste.

Figur 24: Etableringsindeksen for de samiske kommunene. Rangering blant de 430 kommunene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorerne er vist i figuren, og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2009 er vist til venstre.

Lønnsomhet

Vi måler lønnsomheten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med positivt resultat før skatt*. Andel lønnsomme foretak varierer mellom bransjer. Den andre indikatoren er derfor *andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med positiv egenkapital*. Den endelige lønnsomhetsindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre lønnsomhetsindikatorer.

Andel lønnsomme foretak

Andel lønnsomme foretak i Norge falt sterkt fra 2007 til 2008. Nivået i 2008 ble likt med det forrige bunnåret 2001.

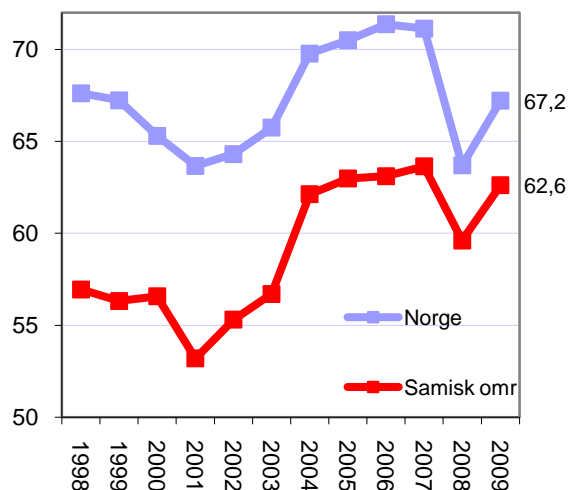
I 2009 økte andelen lønnsomme bedrifter med over fire prosent. Vi skal se senere at andel bedrifter med vekst sank, men likevel greide de fleste bedriftene å tilpasse seg lavkonjunkturen og bedre lønnsomheten.

Andel lønnsomme foretak i de samiske områdene har alltid ligget langt under landsgjennomsnittet. I 2009 hadde 62,9 prosent av foretakene i de samiske områdene positivt resultat før skatt, mot 67,2 prosent på landsbasis.

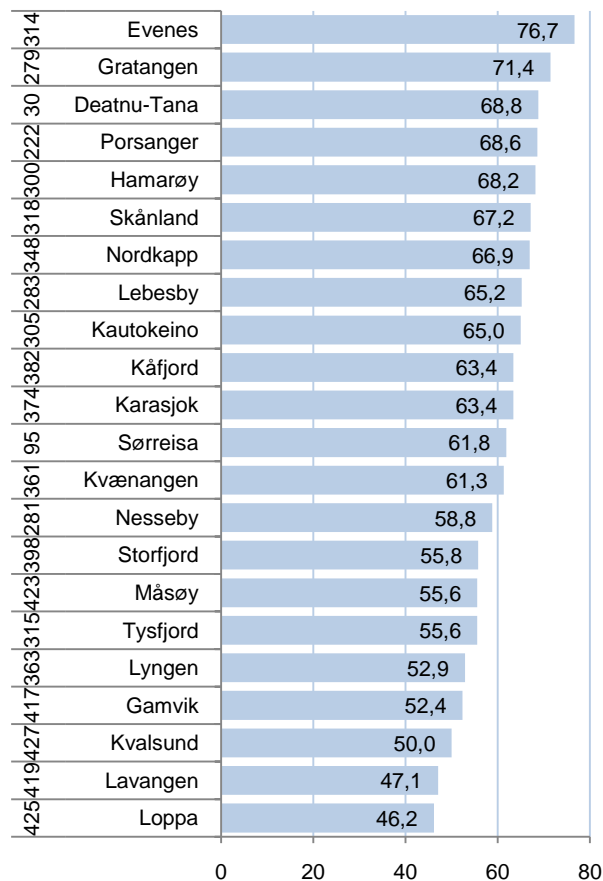
Andel lønnsomme foretak i kommunene

Evenes, Gratangen og Tana hadde høyeste andel lønnsomme foretak av de samiske kommunene i 2009. Dette er kommuner med forholdsvis få foretak, der resultatene svinger mye fra år til år. Tana har imidlertid hatt god lønnsomhet i mange år, og er nummer 30 av de 430 kommunene i landet de siste fem årene.

Mange av kommunene har lav andel lønnsomme foretak. Loppa, Kvalsund og Måsøy er blant de ti kommunene med lavest andel lønnsomme foretak de siste fem årene.

Figur 25: Andel foretak med positivt resultat før skatt i samiske områder og Norge i perioden 1998-2009.

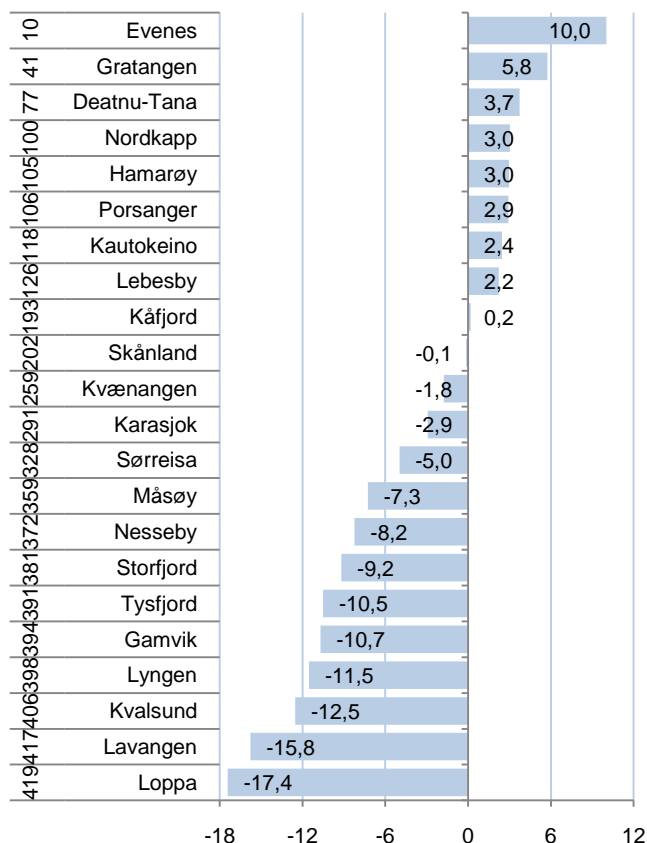
Figur 26: Andel foretak i kommunene i det samiske området med positivt resultat før skatt i 2009. Rangering blant landets 430 kommuner med hensyn til andel lønnsomme foretak siste fem år er vist helt til venstre.

Bransjustert andel lønnsomme foretak

Andelen foretak med positivt resultat varierer mellom de ulike bransjene. Vi kan justere for denne effekten gjennom statistiske metoder. Vi beregner da hvilken andel lønnsomme foretak en kommune ville hatt dersom andelen var lik landsgjennomsnittet i alle bransjene. Deretter bruker vi differansen mellom faktisk andel lønnsomme foretak og den forventede andelen ut fra bransjestrukturen som mål for bransjustert andel lønnsomme foretak.

Evenes, Gratangen og Tana er fremdeles de kommunene i det samiske området som har høyest andel lønnsomme foretak.

Ni av de 22 samiske kommunene har høyere andel foretak en bransjestrukturen tilsier. Bare seks av kommunene hadde over gjennomsnittlig andel før bransjustering. Det viser at bransjestrukturen har bidratt til lavere lønnsomhet i det samiske området.

Figur 27: Bransjustert andel lønnsomme foretak i de samiske kommunene i 2009. Ranging blant 430 kommuner vist til venstre.

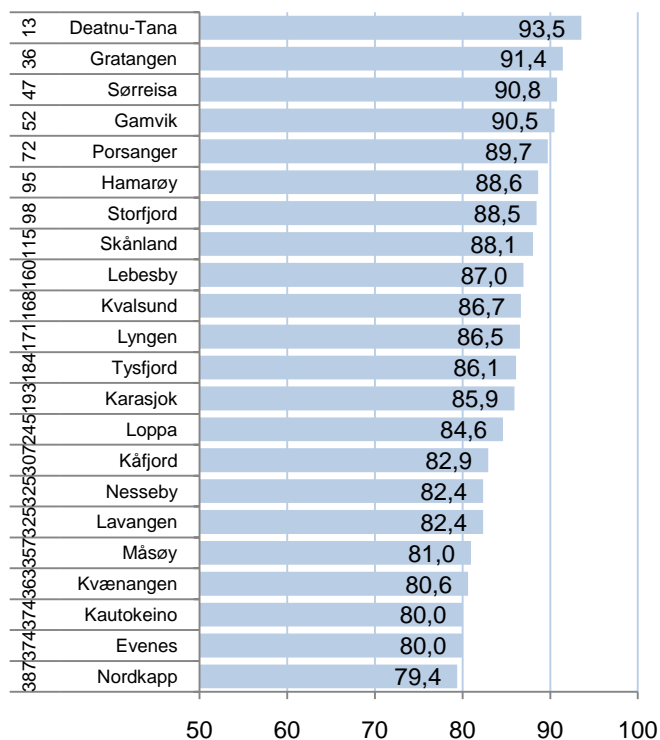
Andel foretak med positiv egenkapital

Den siste indikatoren for lønnsomhet er andelen foretak med positiv egenkapital.

Tana, Gratangen og Sørreisa har svært høy andel foretak med positiv egenkapital. Tana har den 13. høyeste andelen i hele landet.

Også kommuner som Gamvik, Porsanger, Hamarøy og Storfjord hadde en høy andel foretak med positiv egenkapital i 2009.

Noen av samekommunene hadde også mange foretak med negativ egenkapital. I Nordkapp her 21,6 prosent av foretakene negativ egenkapital.

Figur 28: Andel foretak med positiv egenkapital i de samiske kommunene i 2009. Ranging blant de 430 kommunene i landet vist til venstre.

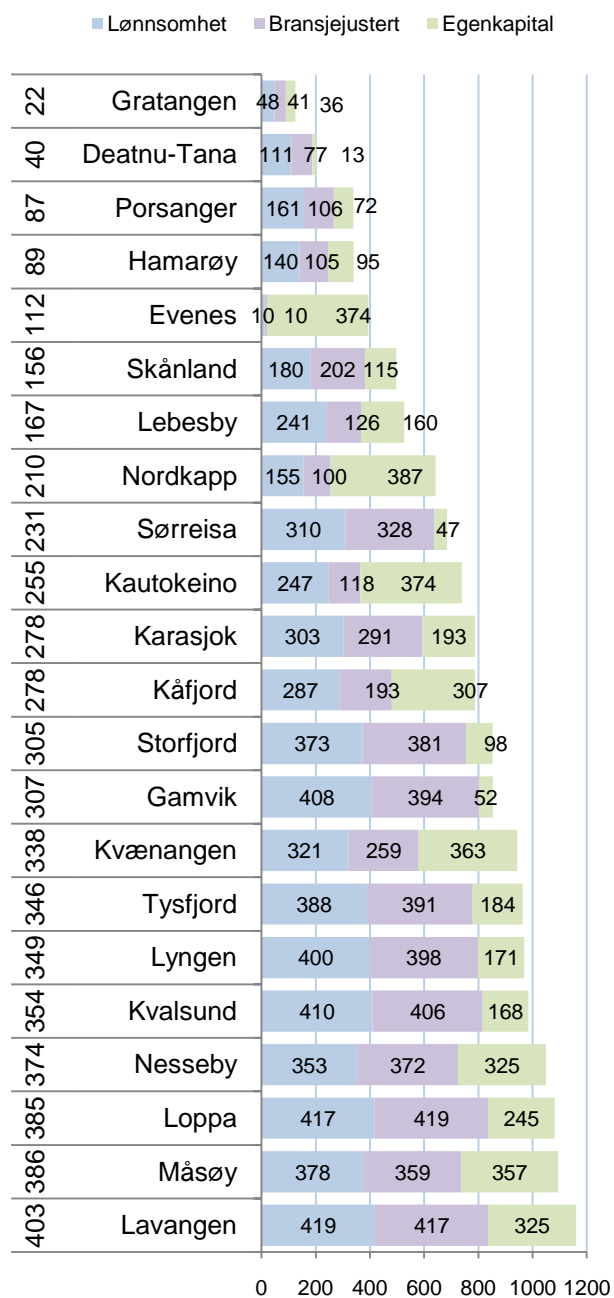
Lønnsomhetsindeksen

De tre indikatorene for lønnsomhet settes sammen til en lønnsomhetsindeks, som vist i figur 29.

Noen kommuner i det samiske området gjør det ganske bra på lønnsomhetsindeksen. Gratangen er nummer 22 av 430 kommuner i landet når det gjelder lønnsomhet. Tana er nummer 40.

Porsanger og Hamarøy kommer også inn blant de 100 kommunen med best lønnsomhet i næringslivet.

Loppa, Måsøy og Lavangen kom sist på lønnsomhetsindeksen for de samiske kommunene i 2009.

Figur 29: Lønnsomhetsindeksen for kommunene i det samiske området. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant de 430 kommunene i landet for de tre lønnsomhetsindikatorerne, helt til venstre rangeringsnummer for lønnsomhetsindeksen 2009.

Vekst

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med realvekst*. Den andre indikatoren er *andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med vekst i verdiskapingen*. Den endelige vekstindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorerne.

Andel vekstforetak

Andel vekstforetak i Norge var historisk høyt i 2007, da 66 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andelen vekstforetak sank bratt i 2008, og sank videre i 2009, da det var 47,5 prosent vekstforetak. Andelen vekstforetak i 2009 er det laveste som er målt.

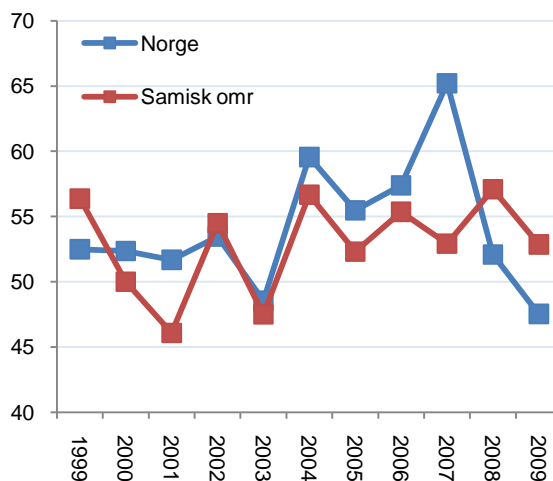
Andel vekstforetak i det samiske området har ikke fulgt konjunktorene i noen særlig grad. Andelen vekstforetak i det samiske området er derfor omtrent som tidligere, og et godt stykke over landsgjennomsnittet.

Andel vekstforetak i regionene

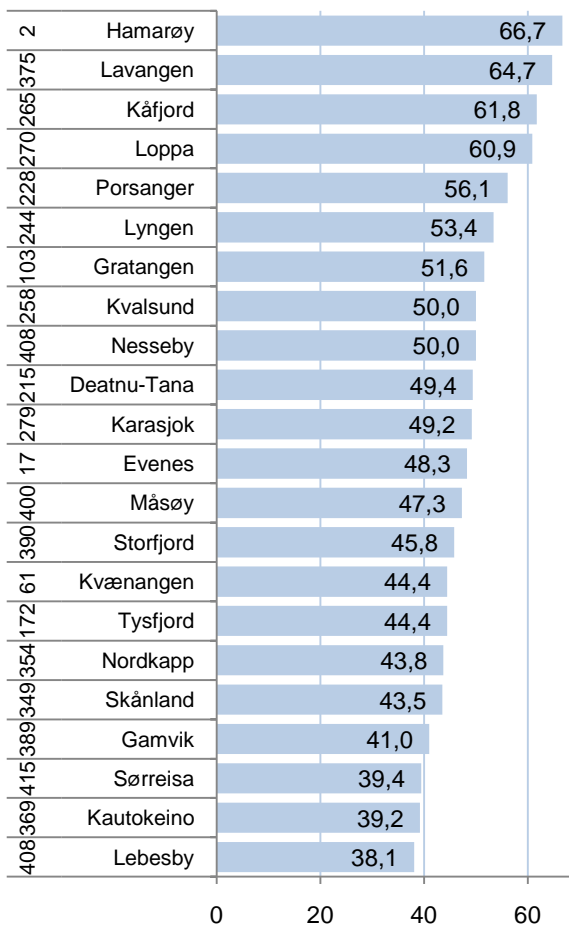
Hamarøy, Lavangen, Kåfjord og Loppa hadde alle en høy andel vekstforetak i 2009. Hamarøy hadde høyest andel vekstforetak av alle kommunene i landet i 2009. Hamarøy har også hatt svært mange vekstforetak den siste femårsperioden.

Evenes og Kvænangen har også hatt mange vekstforetak de siste fem årene, men ikke akkurat i 2009.

Sørreisa, Kautokeino og Lebesby hadde svært få vekstforetak i 2009. Disse kommunene har også hatt få vekstforetak de siste fem årene.

Figur 30: Andel foretak i Norge og i det samiske området med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i perioden 1999-2009.

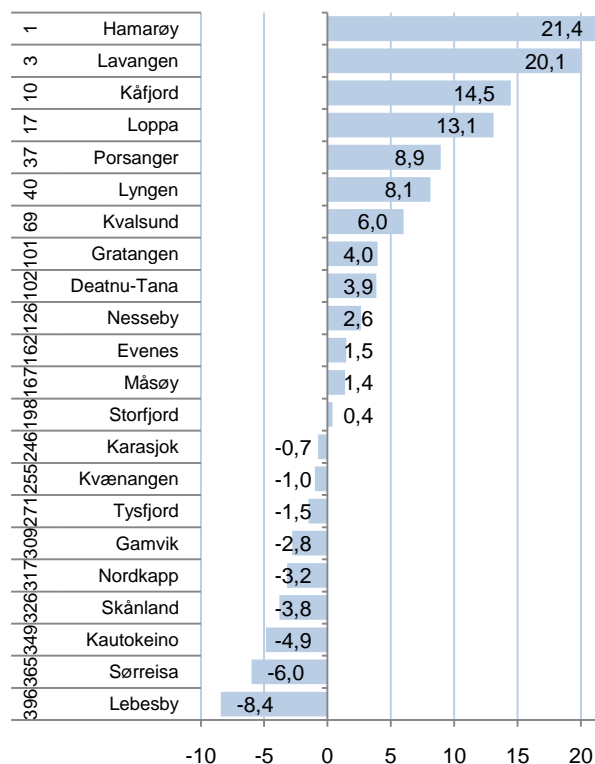
Figur 31: Andel foretak i kommunene i det samiske området med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i 2009. Rangering blant landets 430 kommuner med hensyn til andel vekstforetak siste fem år er vist helt til venstre.

Bransjustert andel vekstforetak

Hamarøy har også landets høyeste andel vekstforetak når vi justerer for bransjestrukturen. Lavangen har tredje høyest bransjustert andel vekstforetak, mens Kåfjord er nummer 10 av de 430 kommunene i landet.

Mange kommuner i det samiske området kommer godt ut når det gjelder vekst.

Lebesby, Sørreisa og Kautokeino har imidlertid lav andel bransjustert vekstforetak.

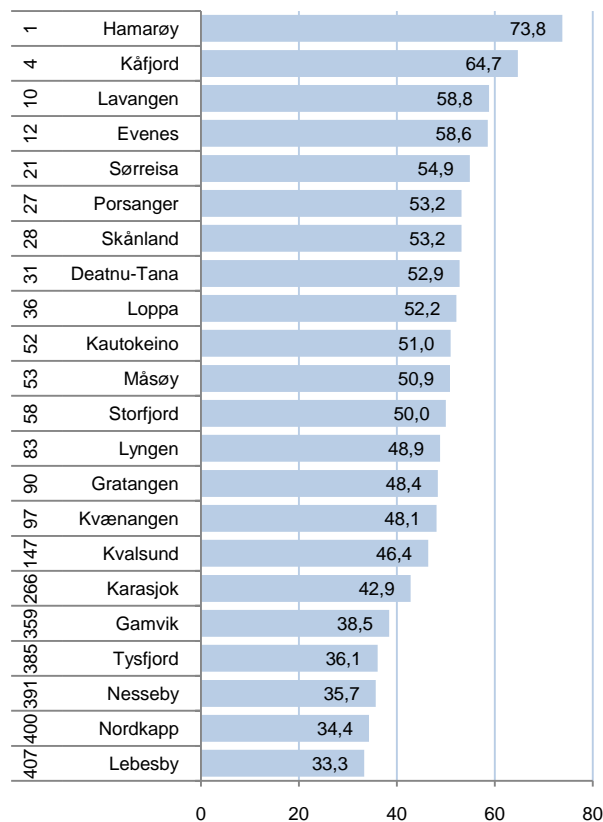
Figur 32: Bransjustert andel vekstforetak i kommunene i det samiske området. Rangering blant landets 430 kommuner vist til venstre.

Andel med vekst i verdiskaping

Den siste indikatoren for vekst er andel foretak med vekst i verdiskaping. Verdiskaping er omsetningen fratrukket vareinnsatsen. Verdiskaping kan også regnes ut gjennom å legge sammen driftsresultatet og personalkostnadene. Verdiskapingen forteller hvor mye som er til fordeling mellom eiere, ansatte og det offentlige gjennom skatt.

Hamarøy, Kåfjord og Lavangen gjør det svært bra, også for denne vekstindikatoren, og er alle inne blant de ti beste kommunene i landet.

Lebesby, Nordkapp og Nesseby har lavest andel foretak med verdiskapingsvekst i 2009.

Figur 33: Andel foretak med vekst i verdiskaping i kommunene i det samiske området fra 2008 til 2009. Rangering blant landets 430 kommuner vist til venstre.

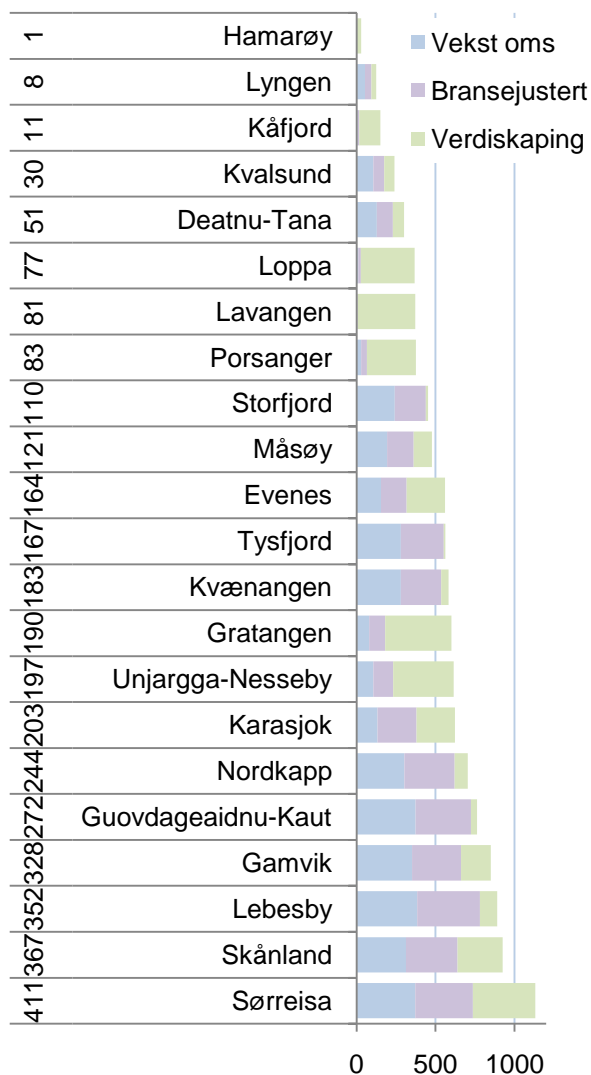
Vekstindeksen

Vekstindeksen er satt sammen av de tre indikatorene for vekst: Andel foretak med vekst i omsetning, bransjejustert andel vekstforetak og andel foretak med vekst i verdiskaping. Kommunenes rangeringsnummer for de tre indikatorene legges sammen, og kommunene rangeres på nytt etter denne summen.

Hamarøy var beste kommune i landet på vekstindeksen for 2009. Lyngen kom på åttendeplass av de 430 kommunene i landet.

Mange andre kommuner kom også høyt opp på vekstindeksen.

Et skår i gleden over dette er at veksten på landsbasis er på et lavmål i 2009. De samiske kommunene har ikke høyere vekst enn før, men resten av landet har langt lavere vekst. Dermed kommer mange kommuner i det samiske området godt ut i forhold til kommuner i andre landsdeler.

Figur 34: Vekstindeksen for kommunene i det samiske området. Figuren viser de tre lønnsomhetsindikatorerne og til venstre vises rangering blant landets 430 kommuner for vekstindeksen 2009.

Næringslivets størrelse

I NæringsNM er næringslivets relative størrelse den siste indikatoren vi måler. Dette måles med antall arbeidsplasser i privat næringsliv som prosent av antall innbyggere. Dette kalles også ”næringsstetthet”.

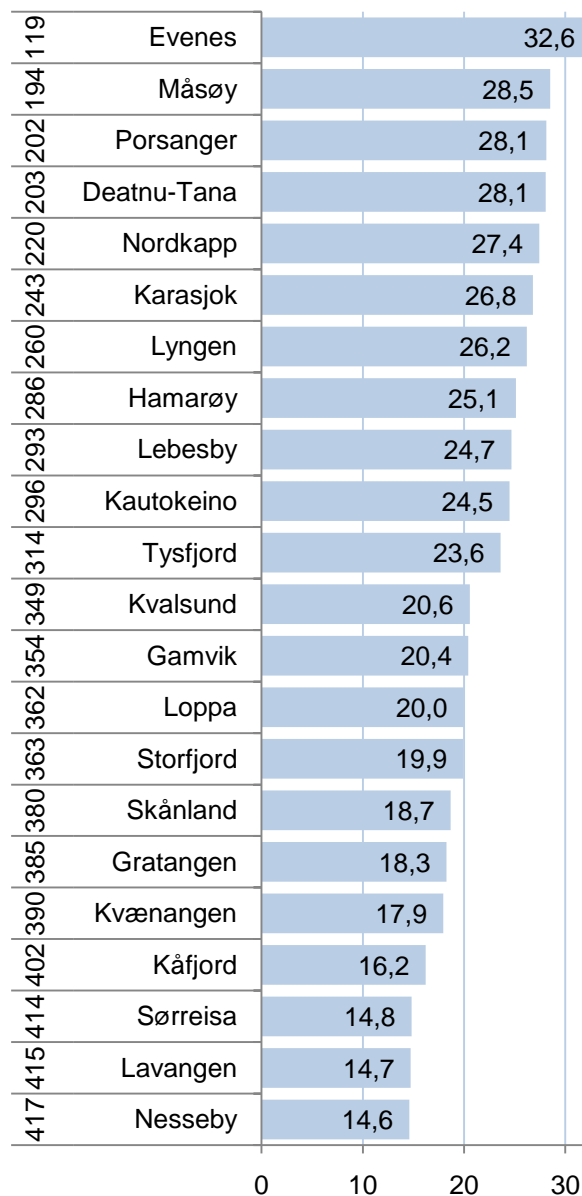
Næringsstetthet i kommunene

Det er mange næringsfattige kommuner i det samiske området. Kun fire av 22 kommuner har over middels andel arbeidsplasser i næringslivet i forhold til folketallet sammenliknet med andre kommuner i Norge.

Evenes har høyest næringsstetthet, men er likevel bare rangert som nummer 119 av 430 kommuner når det gjelder næringsstetthet.

Måsøy, Porsanger og Tana har litt høyere næringsstetthet enn middels.

Alle de andre kommunene har under middels næringsstetthet. Nesseby, Lavangen og Sørreisa har lavest næringsstetthet.

Figur 35: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av antall innbyggere i 2009 i kommunene i det samiske området. Rangering blant landets 430 kommuner vist til venstre.

NæringsNM for regionene

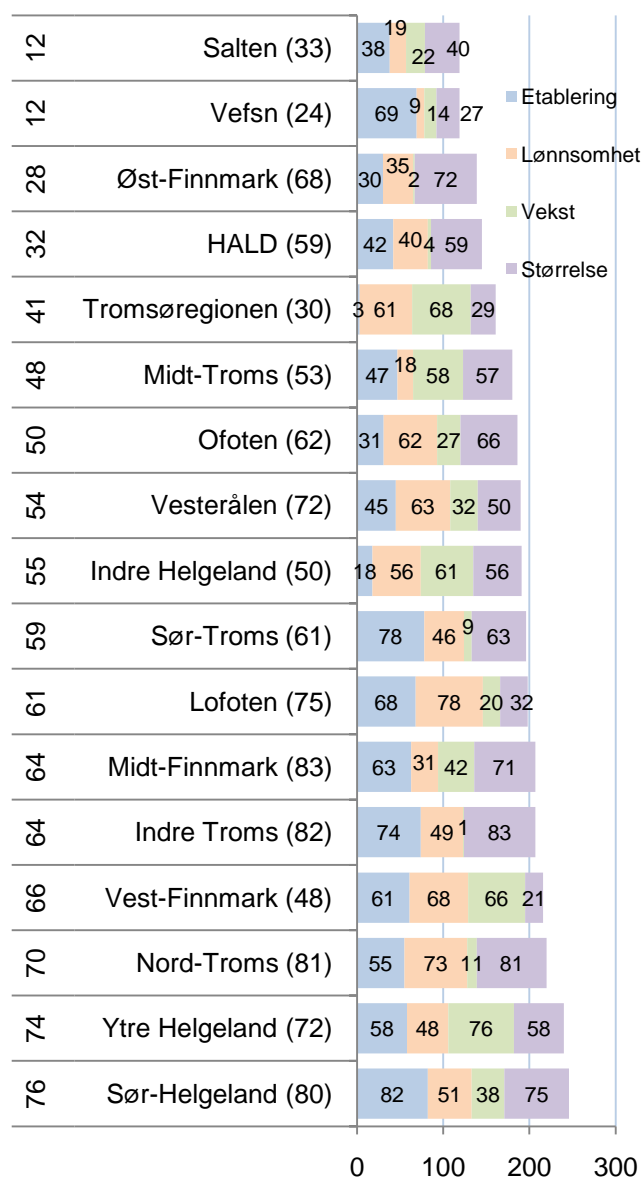
NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på de indikatorene som er presentert i dette kapitlet. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste sju årene. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet gjør det samlet sett i en region.

Regionene fra de tre nordligste fylkene har tradisjonelt gjort det ganske dårlig i NæringsNM. I 2009 gjorde de fleste regionene i Nord-Norge det bedre enn vanlig.

Salten og Vefsn fikk en delt 12. plass av 83 regioner i landet. Det er de klart beste plasseringene disse regionene har hatt.

Øst-Finnmark gjorde det også langt bedre enn tidligere med en 28. plass. Den beste plasseringen som Øst-Finnmark har hatt tidligere var en 62. plass året før.

Midt-Finnmark har de svakeste resultatene de fem siste årene, men kom på en 64. plass i 2009.

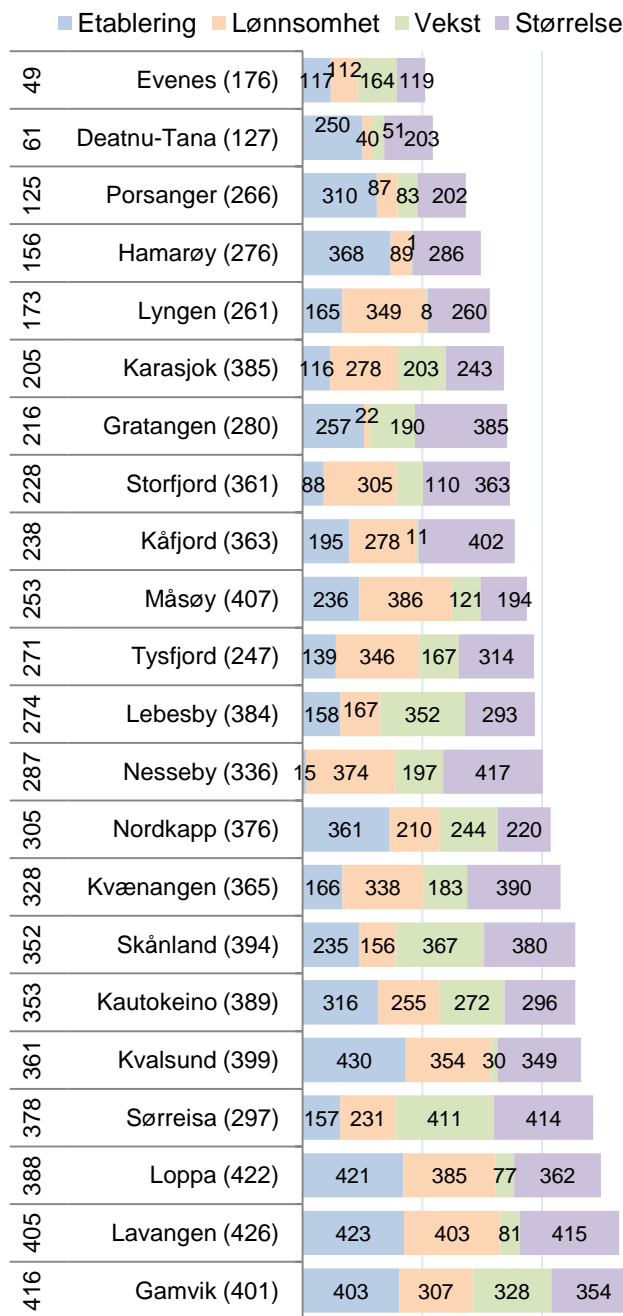
Figur 36: NæringsNM for regionene i Nord-Norge basert på tall fra 2009. Rangering blant landets 83 regioner er vist til venstre. Tallene i parentes angir rangering for hele perioden 2005-2009. Rangering for de fire indikatorene i figuren.

NæringsNM for kommunene

Evenes og Tana gjorde det best av kommunene i det samiske området i NæringsNM for 2009. Evenes ble nummer 49 av 430 kommuner, mens Tana ble nummer 61.

Porsanger, Hamarøy, Lyngen og Karasjok ble også rangert bedre enn middels av de 430 kommunene i landet.

16 av 22 kommuner i det samiske området kom ut under middels. Det er spesielt lønnsomhet og næringsstetthet som drar ned resultatene. De samiske kommunene gjorde det ganske bra for vekst i 2009.

Figur 37: Resultater fra NæringsNM for kommunene i det samiske området. Rangering blant landets 430 kommuner for 2009 til venstre, rangering siste fem år i parentes. Rangering for de fire indeksene er vist i figuren.

3. Attraktivitetsbarometeret

Telemarksforskning har publisert Attraktivitetsbarometeret siden 2006. Attraktivitetsbarometeret er en metode for å identifisere regioner og kommuner som trekker til seg innflyttere i høyere grad enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Slike steder vil få vekst i lokale arbeidsplasser på grunn av høyere befolkningsgrunnlag i neste periode. Attraktivitet med hensyn til bosetting vil da bli en vekstfaktor som kommer i tillegg til vekst i arbeidsplasser.

Attraktivitetsbarometeret tar utgangspunkt i sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst. I figur 38 har vi vist arbeidsplassvekst og netto innenlands flytting i 83 regioner i Norge for perioden 2007-2009.

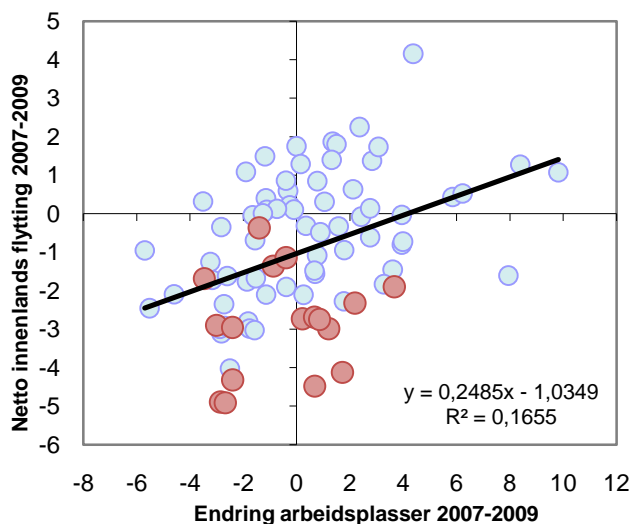
Den svarte linjen i diagrammet viser den forventede nettoflyttingen gitt arbeidsplassveksten. Attraksjonsindeksen er differansen mellom forventet og observert nettoflytting, som kan leses som den vertikale avstanden mellom faktiske nettoflytting og forventningslinjen. Differansen viser hvor mye nettoflytting en kommune faktisk har hatt fratrukket forventet nettoflytting gitt arbeidsplassveksten. Tallet kan tolkes som hvor høy prosentvis vekst regionen har hatt i folketallet i perioden på grunn av regionens attraktivitet.

Regionene i Nord-Norge markert med rødt i figur 38. Vi kan se at nesten alle er langt under streken. Utflyttingen er dermed langt større enn arbeidsplassutviklingen skulle tilsi, og regionene framtrer dermed som lite attraktive som bosted.

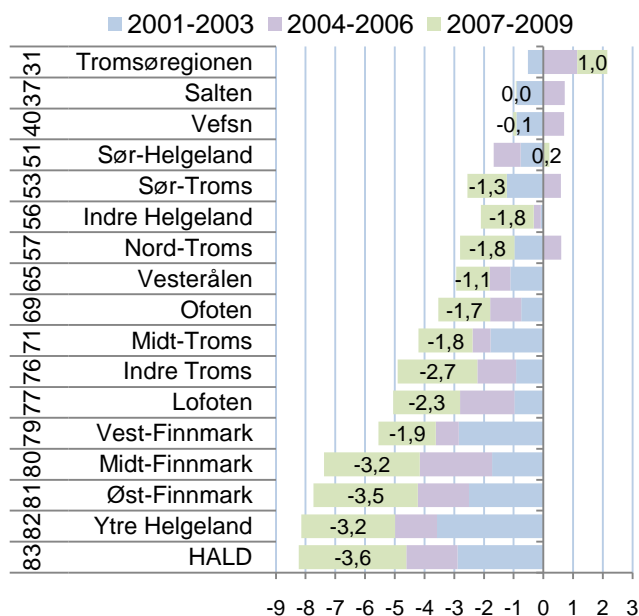
I figur 39 ser vi hvordan regionene i Nord-Norge har kommet ut av attraktivitetsindeksen i de tre siste treårsperiodene.

Tromsøregionen har vært mest attraktiv i Nord-Norge, fulgt av Salten og Vefsno. Det er typisk at regioner med større byer som kjerner der mest attraktive.

Ytre Helgeland og HALD har vært de minst attraktive regionene i landet de siste ni årene. De tre regionene i Finnmark har også vært svært lite attraktive som bosted.

Figur 38: Regionene i Norge etter prosentvis endring i antall arbeidsplasser (avstand til median) og netto innenlands flytting i perioden 2007-2009.

Figur 39: Attraktivitetsindeksen for regionene i Nord-Norge de siste tre periodene. Ranging blant landets 83 regioner for periodene samlet til venstre.

Kommunenes attraktivitet

Vi kan se at sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst er svakere for kommuner enn for regioner. Noe av forklaringen på dette er at det er mindre tilfeldige utslag på regionnivå. På kommunenivå vil også mye av effekten av vekst i arbeidsplasser "lekke" til nabokommuner i samme region gjennom pendling.

I figur 40 kan vi se hvordan kommunene i det samiske området plasserer seg med hensyn til nettoflytting og vekst.

Det er bare Evenes og Lavangen som har netto innflytting. Disse kommunene har hatt en utvikling i antall arbeidsplasser som er dårligere enn middels. Når de likevel har netto innflytting, framstår de som attraktive som bosted.

Sørreisa, Hamarøy og Nesseby har mindre utflytting enn forventet ut fra at de har hatt dårlig arbeidsplassutvikling, og er også attraktive.

Kommuner som Måsøy, Kvalsund og Gamvik har hatt svært høy netto utflytting de siste tre årene. Disse kommunene har hatt omtrent middels utvikling i antall arbeidsplasser. Når de likevel har så stor utflytting, tyder det på at de har vært lite attraktive som bosted.

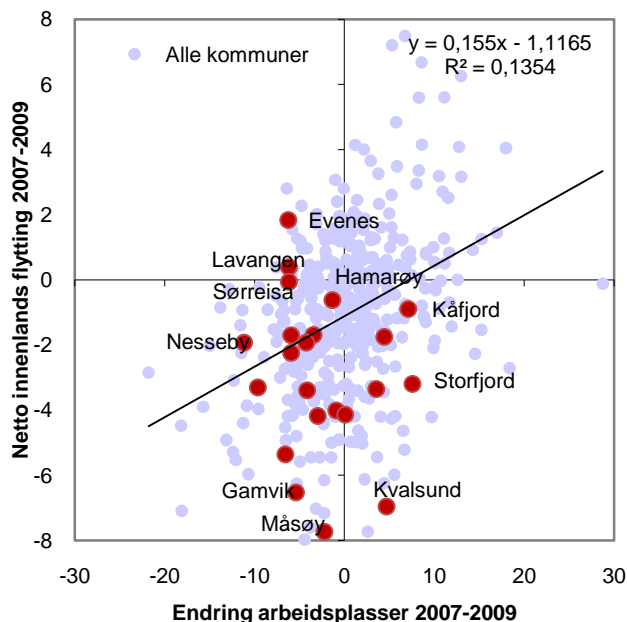
Kommunene i det samiske området

I figur 41 ser vi hvordan kommunene i det samiske området har gjort det på Attraktivitetsbarometeret de siste tre treårsperiodene.

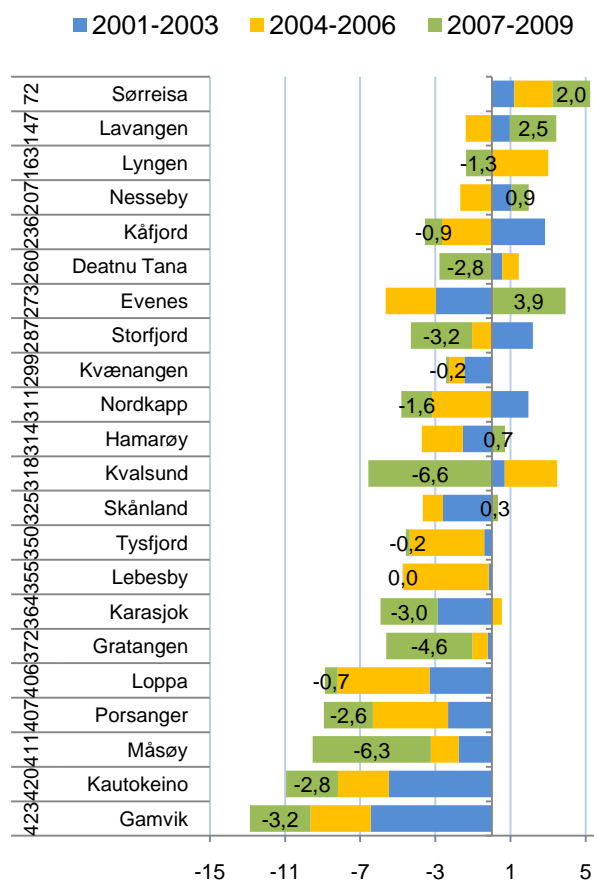
Sørreisa, Lavangen, Lyngen og Nesseby er kommuner som har vært over middels attraktive de siste ni årene. De andre 18 kommunene i det samiske området har vært mindre enn middels attraktive som bosted. Evenes har imidlertid vært attraktiv den siste treårsperioden.

Kvalsund var minst attraktiv i den siste perioden, men var attraktiv i de første periodene.

Gamvik og Kautokeino har vært minst attraktive av kommunene i det samiske området.

Figur 40: Kommunene i Norge etter prosentvis endring i antall arbeidsplasser (avstand til median) og netto innenlands flytting i perioden 2007-2009.

Figur 41: Attraktivitetsindeksen til de samiske kommunene de siste tre periodene. Rangering blant landets 430 kommuner for periodene samlet til venstre.

3.1 Hva forklarer bostedsattraktivitet?

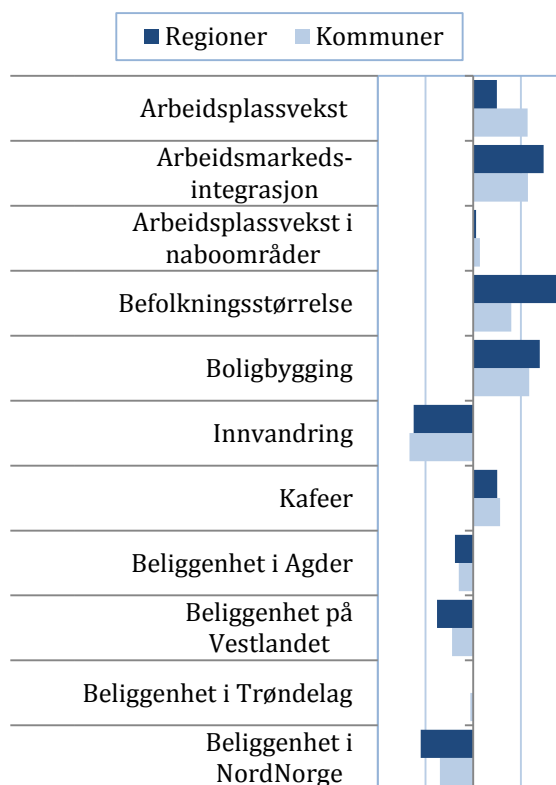
Figur 42 viser faktorer som vi har funnet har sammenheng med nettoflytting, og antar påvirker attraktivitet. Lengden på søylene viser hvor stor forklaringskraft de enkelte faktorene har, og retningen til søylene viser om faktorene har positiv eller negativ sammenheng med flyttestrømmene.

Arbeidsmarkedsfaktorer

Arbeidsplassvekst i egen kommune har sterk sammenheng med flyttebalansen i kommunen. Arbeidsplassvekst i egen region har også en positiv effekt, men er noe mindre viktig. Arbeidsplassvekst i nabokommuner og nabo-regioner har en svak, men positiv betydning for flyttebalansen. Arbeidsmarkedsintegrasjon er derimot en viktig faktor for nettoflytting og attraktivitet. Denne indikatoren viser hvor godt kommunen eller regionen er integrert med omliggende bo- og arbeidsmarked, og sier noe om mulighetene for å pendle. Gode pendlingsmuligheter er noe som gjør det mulig å bosette seg eller bli boende i et område. God tilgang til arbeidsmarked er positivt for bosettingen, uavhengig om arbeidsmarkedet er i egen kommune eller region.

Befolkningsstørrelse

Sentrale steder med en stor befolkningsstørrelse har høy innflytting. Flyttemønsteret går i retning steder med en allerede stor befolkning, og befolkningsstørrelse i seg selv kan være en tiltrekkende faktor. Byer er spesielt attraktive for unge voksne, mens mindre kommuner i omlandet til byer er attraktive for familier. Samtidig er høy befolkningsstørrelse et resultat av at stedet historisk sett har vært attraktivt.

Figur 42: Faktorer som har sammenheng med nettoflytting.

Boligmarked

Boligbygging i et område viser om det er tilgjengelige boliger for innflyttere, og er en viktig forklaring på steders attraktivitet. Kommuner med høy boligbygging er mer attraktive. Høy attraktivitet fører til høyere etterspørsel etter boliger og dermed mer boligbygging, men samtidig er tilgjengelige boligtomter antagelig også en attraktivitetsfaktor i seg selv. Mangel på boliger og høye priser i sentrale områder tvinger mange til å bosette seg i nærliggende kommuner, og mange av kommunene med høy boligbygging er små kommuner som ligger i nærheten av større byer. Kommuner kan gjennom sentrums- og arealplanlegging påvirke hvor attraktivt det er å bygge boliger.

Kaféfaktoren

Kaféfaktoren har en klar, positiv sammenheng med nettoflytting. Kaféfaktoren viser hvor stor andel av befolkningen som er ansatt i kafeer, restauranter og puber, og kan være en indikator på at det eksisterer mange sosiale møteplasser. Dette kan være en faktor som tiltrekker og holder på befolkningen, men høy innflytting fører til en ung og antageligvis mer urban befolkning som etterspør og skaper slike tilbud. Denne positive sammenhengen gjelder for alle typer steder, både sentrale og mindre sentrale.

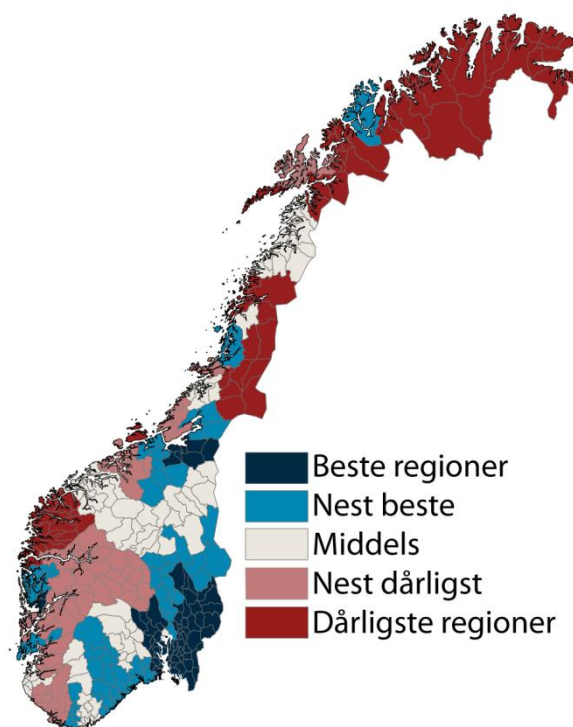
Innvandring

Innvandring har en sterk, negativ sammenheng med nettoflytting. Dette er på grunn av at innvandrere er mer mobile, og ofte flytter videre til et annet sted i Norge etter første bo-setting. Når de flytter videre, blir dette registrert som innenlands flytting. Høy innvandring fører til lav attraktivitet, siden de kommunene som tar i mot mange innvandrere ofte har høy utflytting i neste omgang. I denne sammenhengen blir høy innvandring en årsak til lav attraktivitet. På den andre siden har noen steder høy attraktivitet på grunn av at mange innvandrere har flyttet dit. Dette ser man for eksempel i mange kommuner sentralt på Østlandet, siden innvandrere ofte flytter til mer sentrale kommuner. Her vil den store innvandrerbefolkningen være et resultat av at kommunene har vært attraktive for innvandrerbefolkningen i andre norske kommuner. Den høye mobiliteten til innvandrere fører til at innvandreres flyttemønster har en sterk påvirkning på attraktivitetsindeksen. Kommunene med høyest innflytting av innvandrerbefolkningen har samtidig høye plasseringer på attraktivitetsindeksen, mens kommunene med høyest utflytting av innvandrerbefolkningen også har lav attraktivitet. Det er derfor viktig for et sted å framstå attraktivt for innvandrere. Innvandrerbefolkningen er imidlertid ikke en ensartet gruppe, og det ser ut til å være forskjell ut fra blant annet innvandringsgrunn. Å ha en høy andel innvandrere fra typiske flyktningland bidrar negativt, siden mange av disse vil flytte til en annen kommu-

ne, mens det ikke er slik for innvandrere fra arbeidsinnvandringsland.

Regional lokalisering

Det er systematiske regionale forskjeller i attraktivitet mellom landsdelene, som figur 43 viser. Spesielt steder i Nord-Norge har en systematisk dårlig flyttebalanse sammenliknet med steder på Østlandet. Dette vil si at selv om alle andre faktorer skulle være like, vil kommuner og regioner i Nord-Norge allikevel ha en dårligere flyttebalanse. Steder på Vestlandet og Sørlandet har også dårligere flyttebalanse sammenliknet med Østlandet. Beliggenhet i Trøndelag skiller seg derimot ikke systematisk fra Østlandet.

Figur 43: Attraktivitetsbarometeret for regioner for perioden 2007-2009.

Hva fanger bostedsattraktivitet ikke opp?

De forklaringsfaktorene vi har funnet, viser seg å ha rimelig stor forklaringskraft, de kan forklare en stor andel av variasjonen i flytting. Allikevel mener vi det er flere gode grunner til å utvide attraktivitetsbegrepet og metoden for å måle attraktivitet.

Ett av de viktigste funnene fra arbeidet med bostedsattraktivitet er at arbeidsmarkedsfaktorene er sentrale som forklaringsfaktorer for variasjon i flytting og bostedsattraktivitet. Kunnskapen om at arbeidsplasser er viktig for bosetting er i seg selv ikke spesielt overraskende. For at det skal være relevant for regionalt utviklingsarbeid, er det behov for å analysere nærmere *hva* slags arbeidsplasser som er viktige.

Attraktivitetsbarometeret peker videre på at det ikke kun er arbeidsmarkedet i egen kommune som er viktig, men hvor godt arbeidsmarkedet i regionen er og hvor integrert bo- og arbeidsmarkedsområdene er.

En konsekvens av metoden for å måle bostedsattraktivitet, som ofte vekker motforestillinger, er at metoden favoriserer mindre bostedskommuner i utkanten av sterke arbeidsmarkedsregioner. Disse kommunene har kanskje selv ikke jobbet aktivt med næringsutvikling, men er attraktive som en konsekvens av at de er lokalisert i nærheten av andre sterke arbeidsmarkedskommuner. En annen gruppe kommuner som kan komme godt ut på attraktivitetsbarometeret, er kommuner

som har hatt sterk nedgang i arbeidsplasser, men likevel beholdt en stor andel av befolkningen. Det kan stride mot folks oppfatning av attraktivitetsbegrepet at slike kommuner blir omtalt som attraktive.

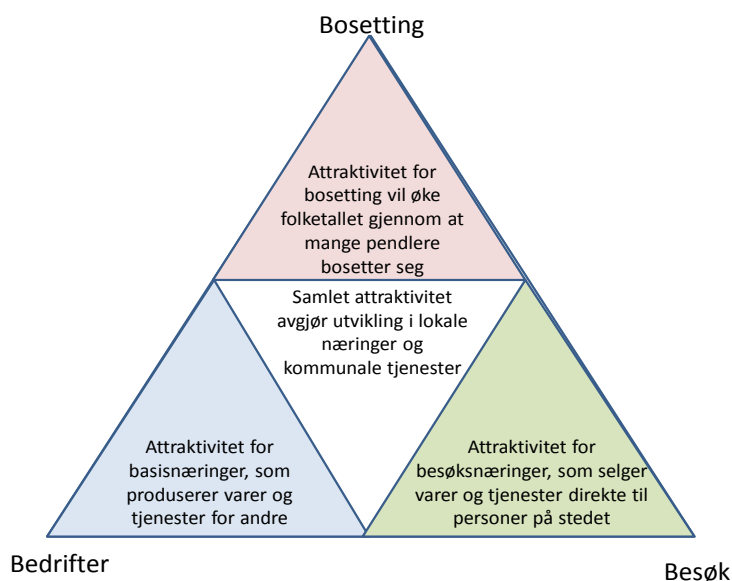
Attraktivitetsbegrepet i seg selv er en kilde til debatt. Attraktivitetsbarometeret har en avgrenset definisjon av attraktivitet, ettersom det bare fokuserer på attraktivitet som bosted. Dette er én dimensjon, mens det kan være andre dimensjoner som også er verdt å inkludere i et attraktivitetsbegrep.

Mange regioner oppfatter seg selv som attraktive, selv om de ikke hevder seg i konkurransen om tilflytting. Noen steder føler seg attraktive fordi de tiltrekker besøkende på grunn av vakker natur, kulturelle tilstelninger eller spesielle attraksjoner, mens andre kan føle at de er attraktive på grunn av at de har et dynamisk næringsliv og er et viktig arbeidsmarked som gavner bostedene i omlandet.

Dette er noe av bakgrunnen for at vi nå er i gang med å utvikle en utvidet metode for å analysere stedlig attraktivitet: Attraktivitetspyramiden.

4. Attraktivitetspyramiden

Attraktivitetspyramiden er en modell for å forstå steders utvikling, vekst eller nedgang. Samtidig er Attraktivitetspyramiden et verktøy for å utvikle strategier for stedsutvikling. Ideen bak Attraktivitetspyramiden er at steder utvikler seg i henhold til deres attraktivitet langs tre dimensjoner: Besøk, bosetting og bedrifter.

Figur 44: Attraktivitetspyramiden

Steder kan være attraktive for bedrifter og trekke til seg næringsliv som produserer varer og tjenester som selges ut av regionen. Dette genererer arbeidsplasser som bidrar til bosetting og arbeidsplasser i lokal tjenesteyting. Steder som er attraktive for besøk vil få høy aktivitet i det næringslivet som selger varer og tjenester direkte til personlige kunder. Dette er både tradisjonell turisme som hotell og restaurant, aktiviteter, underholdning og kultur og detaljhandel. Steder som er attraktive å bo i, vil ha flere innbyggere enn det er arbeidsplassgrunnlag for. Dermed vil det være mange som bor på stedet og pendler ut.

Vi vil først finne ut hvor stedene befinner seg i dag. Ved å analysere hvor stor andel av sysselsettingen som tilhører de tre dimensjonene, vil vi finne stedets profil. Deretter skal vi se på utviklingen langs de tre aksene, for å finne ut hvor attraktive stedene har vært for de uli-

ke dimensjonene de siste årene. Til slutt skal vi slå sammen de tre dimensjonene og se på den samlede utviklingen i attraktivitet. Summen av steders attraktivitet for bedrifter, besøk og bosetting vil kunne forklare vekst eller nedgang. Attraktivitetspyramiden er en helhetlig modell som kan forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre steder har nedgang.

Profilen til stedene, og siste års utvikling vil være et verdifullt grunnlag for strategiske valg. Skal regionen satse der den har sin styrke? Eller skal regionen satse på å utligne sine svakheter?

I denne første rapporten om Attraktivitetspyramiden, har vi begrenset oss til en beskrivelse av tilstand og utvikling. Med indikatorene på plass, kan vi starte arbeidet med å forklare årsakssammenhenger og identifisere mulige tiltak for regionene.

Utviklingen over tid

De siste ti årene har antall arbeidsplasser i basisnæringene sunket i Norge. Basisnæringene er industri, primærnæring og teknologiske tjenester. Basisnæringene er i sum følsomme for konjunkturer og svinger mer enn andre næringer.

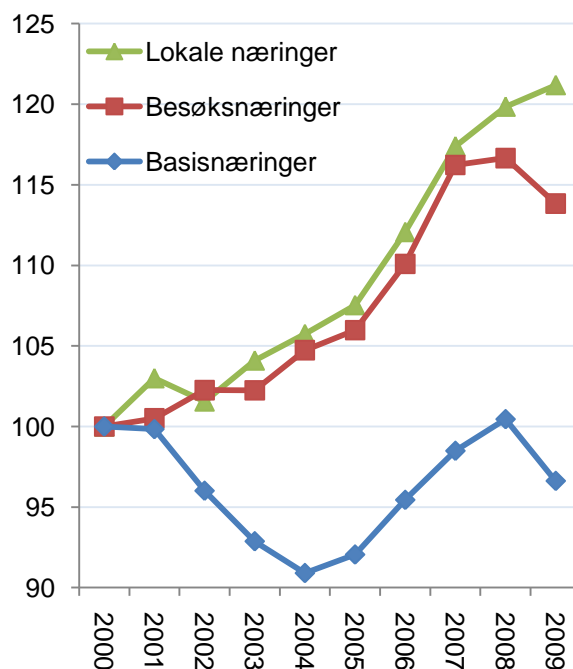
Antall arbeidsplasser i besøksnæringene, som er næringer innenfor reiseliv, aktiviteter og handel, har økt med nesten 14 prosent fra 2000 til 2009. Besøksnæringene blir også påvirket av konjunkturer, og falt med 2,8 prosent fra 2008 til 2009.

Arbeidsplasser knyttet til lokal virksomhet øker mest. Dette er arbeidsplasser i kommunene, i bygg og anlegg og personlige tjenester utenom besøksnæringene. Lokale arbeidsplasser er lite følsomme for konjunkturer. De lokale arbeidsplassene er nært knyttet til befolkningsgrunnlaget. Dermed vil steder som er attraktive som bosted, og som gjennom dette øker befolkningen, få sterkest vekst.

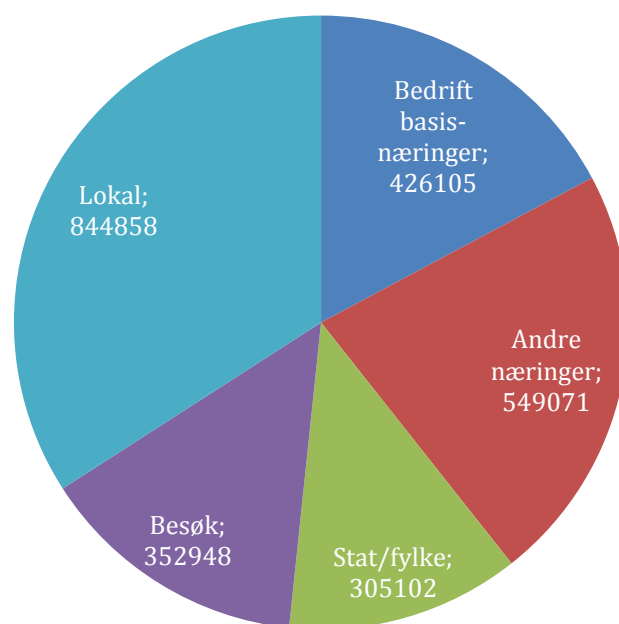
Den lave veksten i basisnæringene og den høye veksten i besøksnæringene og lokale næringer, betyr at attraktivitet for besøk og bosetting gradvis blir viktigere, og at attraktivitet for bedrifter i basisnæringene blir mindre viktig.

Sammensetningen av arbeidsplassene

I tillegg til de tre kategoriene som er vist i figur 45, er det arbeidsplasser i stat og fylke, og i andre næringer. Andre næringer er hovedsakelig tjenester som ikke er direkte konkurranseutsatte. Både arbeidsplasser i stat/fylke og de andre næringene er ofte senterfunksjoner som er konsentrert til de største byene og regionale sentre. Dette er også tjenester som produseres til andre, og kunne vært i samme kategori som basisnæringene. Disse senterfunksjonene er imidlertid sjelden i fokus for lokalt eller regionalt næringsarbeid. Slike senterfunksjoner, særlig i statlig virksomhet, blir lokalisert i politiske prosesser. Her vil eventuelle lokale tiltak som oftest være politisk løbving.

Figur 45: Utvikling av antall arbeidsplasser i Norge i basisnæringer, besøksnæringer og lokale næringer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 46: Arbeidsplassenes sammensetning i Norge i 2009.

4.1 Besøksnæringer

Med attraktivitet for besøk menes attraktivitet for næringsliv som selger varer og tjenester direkte til personlige kunder. Besøksnæringene omfatter hotell- og restaurantnæringene, som kan kalles tradisjonelt reiseliv. I tillegg er næringsvirksomhet knyttet til aktivitet, kultur og underholdning også besøksnæringer. Dette er virksomhet som krever personlig oppmøte for kundene. Den største bransjen i besøksnæringene er imidlertid detaljhandel.

Når vi skal beregne størrelse på og utvikling i besøksnæringene for regioner og kommuner, må vi ta hensyn til at besøksnæringene også har mye av sin omsetning knyttet til egen befolkning. Derfor trekker vi fra et beregnet gjennomsnitt som bransjene handel, servering og aktiviteter har i Norge. For overnatting regner vi med at all aktivitet stammer fra besøk. Dermed vil en del regioner ha en ”negativ besøksbalanse”. Dette er regioner hvor befolkningen i stor grad besøker andre regioner for handel, restaurantbesøk og aktiviteter.

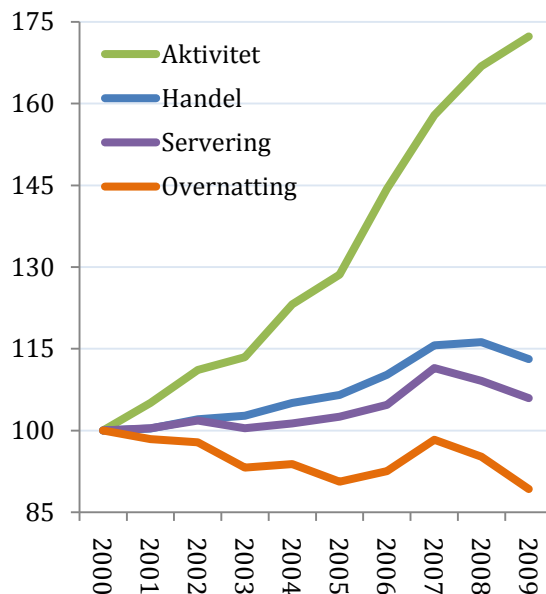
I figur 47 ser vi utviklingen av besøksnæringene nasjonalt. Aktiviteter, som består av kultur og underholdning og arrangementer, har økt raskt. Handel og servering øker litt, mens det er synkende antall arbeidsplasser i overnatting.

Besøksnæringene i regionene

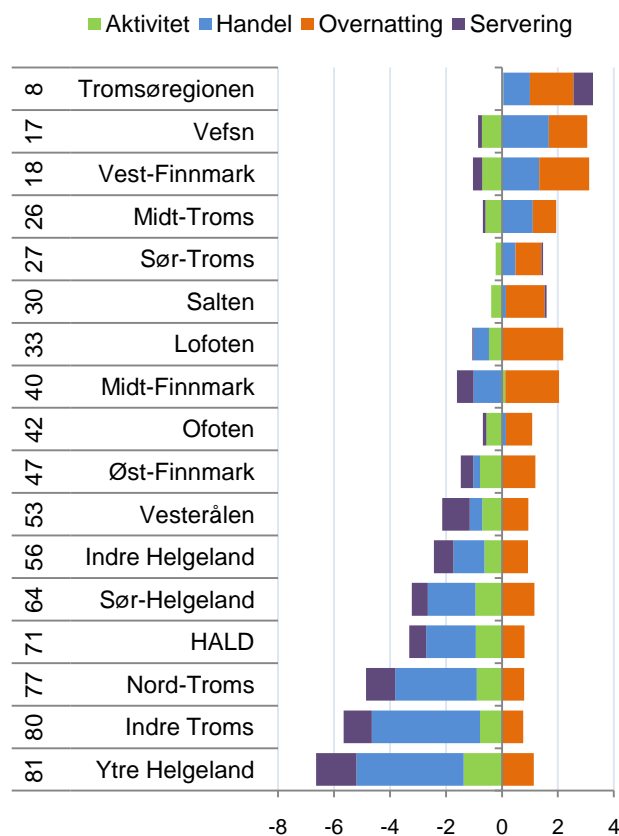
I figur 48 ser vi hvordan regionene i Nord-Norge kommer ut med hensyn til bidrag fra besøksnæringene.

Det er Tromsøregionen som er den klart største besøksregionen i dette området. Tromsøregionen har landets åttende høyeste konsentrasjon av besøksnæringer.

Vefsn og Vest-Finnmark har også relativt mye besøksnæringer, og er nummer 16 og 17 av de 83 regionene i landet.

Figur 47: Utvikling av antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 48: Prosentvis andel av sysselsettingen i besøksnæringer i regionene i Nord-Norge i 2009. Rangering blant landets 83 regioner til venstre.

Besøksnæringene i kommunene

I figur 49 ser vi hvor stor andel av sysselsettingen som kommunene i det samiske området hadde i besøksnæringer i 2009.

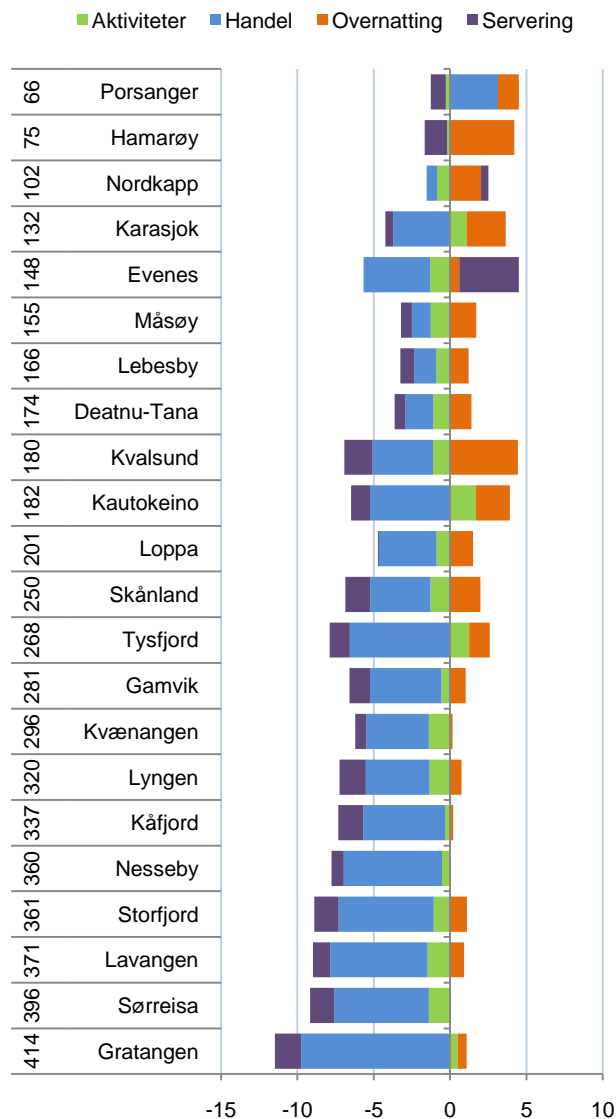
Porsanger og Hamarøy hadde den høyeste andelen av sysselsettingen knyttet til besøksnæringene av kommunene i det samiske området i 2009. Kommunene har ikke veldig høy andel når vi sammenlikner med andre kommuner i landet, rangeringen med hensyn til konsentrasjonen av besøksnæringer er 66 og 75 av 430 kommuner.

Det er litt overraskende at Nordkapp bare er rangert som nummer 102 i landet når det gjelder konsentrasjon av besøksnæringer. Nordkapp er ett av de mest internasjonalt kjente destinasjoner i Norge, men det har ikke gitt særlig mange arbeidsplasser.

Nesten alle kommunene i det samiske området har handelslekkasje. Det er bare Porsanger som har flere arbeidsplasser i handelen enn gjennomsnittlig i forhold til folketallet.

Det er også lite servering i de samiske kommunene. Bare Nordkapp og Evenes har mer enn ”normalt”.

Kvalsund har relativt flest arbeidsplasser i overnatting.

Figur 49: Prosentvis andel av sysselsettingen i besøksnæringer i de samiske kommunene i 2009. Rangering blant landets 430 kommuner vist til venstre.

4.2 Basisnæringer

Med attraktivitet for bedrifter menes attraktivitet for basisnæringer. Her tenker vi på konkurranseutsatt virksomhet som produserer varer og tjenester som selges ut av regionen, enten som eksport til andre land, eller til kunder nasjonalt.

Vi kan dele opp basisnæringer i tre kategorier; naturbasert virksomhet, industri og teknologiske tjenester. Naturbasert virksomhet inkluderer landbruk, fiske, havbruk og bergverk, mens teknologiske tjenester vil være IT, telekom, engineering og liknende.

De ulike kategoriene har utviklet seg forskjellig, som det framgår av figur 50.

Teknologiske tjenester har hatt sterk vekst, og har vokst med 27,9 prosent på landsbasis fra 2000 til 2009.

Industrien har gått i bølger, men den langsiktige trenden er klart negativ. Industrien har hatt en nedgang på 11,2 prosent fra 2000 til 2009. Det er imidlertid ganske store forskjeller i ulike industribransjer, og noen regioner har hatt vekst i industrien også.

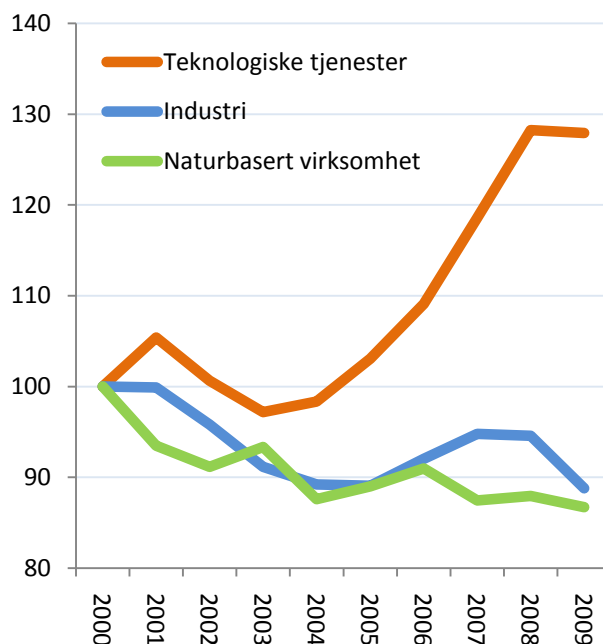
Naturbaserte næringer synker ganske jevnt, og har hatt en nedgang på 13,3 prosent.

Det er dermed de regionene som har lyktes i å trekke til seg teknologiske tjenester som har lyktes best.

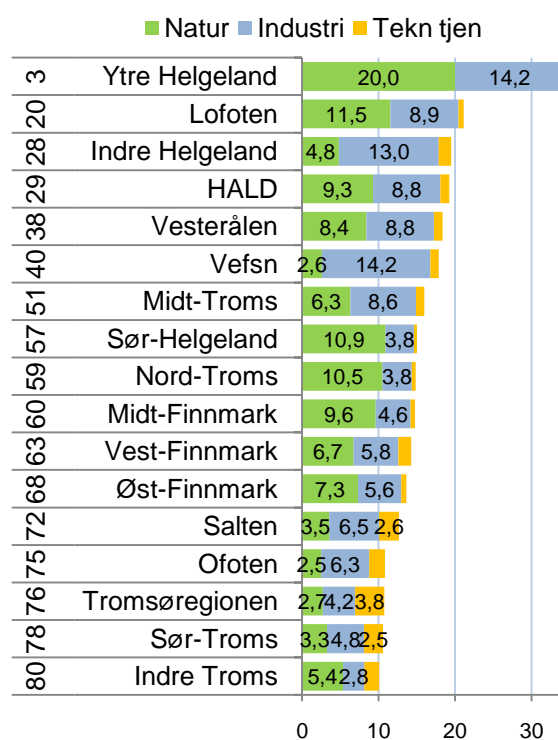
Basisnæringer i regionene

Ytre Helgeland har mest av basisnæringer av regionene i Nord-Norge, fulgt av Lofoten, Indre Helgeland og HALD.

Regioner som Indre Troms, Sør-Troms, Tromsøregionen og Ofoten har lite basisnæringer, og er blant de ti regionene i landet med lavest andel av sysselsettingen i basisnæringer.

Figur 50: Utvikling i antall arbeidsplasser i basisnæringer i Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

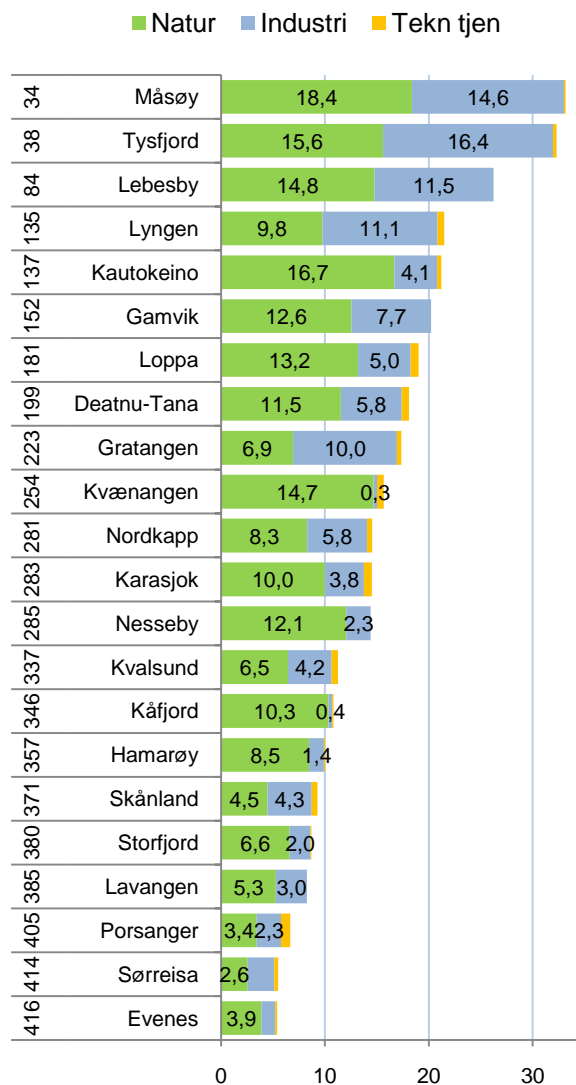
Figur 51: Prosentvis andel av sysselsettingen i basisnæringer i regionene i Nord-Norge i 2009. Rangering blant landets 83 regioner til venstre.

Basisnæringene i kommunene

Det er tre kommuner i det samiske området som har forholdsvis mye basisnæringer, og er rangert blant de 100 kommunene med høyeste konsentrasjon av basisnæringer. Det er Måsøy, Tysfjord og Lebesby. Disse kommunene har både mye naturbaserte næringer og mye industri.

Mange av kommunene har en stor andel av sysselsettingen knyttet til naturbasert næringsliv, men ikke alle. I kommuner som Porsanger, Sørreisa og Evenes er det svært lite naturbaserte næringer og andre basisnæringer.

Teknologiske tjenester er en bransje som er nesten helt fraværende i det samiske området. Det er synd, ettersom dette er en bransje som vokser svært raskt.

Figur 52: Prosentvis andel av sysselsettingen i basisnæringer i de samiske kommunene i 2009. Rangering blant landets 430 kommuner vist til venstre.

4.3 Bosted

Steder kan ha mange flere innbyggere enn det er næringsgrunnlag for, dersom de er attraktive som bosted. Slike steder vil ha mange bosatte som pendler ut til andre steder.

Både antall personer som pendler til en annen kommune, og andelen av de sysselsatte som pendler, øker stadig. I enkelte år med nedgang i sysselsettingen har pendlingsandelen sunket litt, som i 2003 og 2009, men trenden er klart økende. I 2009 pendlet over 800 000 personer i Norge til en annen kommune, tilsvarende over 35 prosent av alle sysselsatte.

Når pendlingen øker, vil betydningen av bostedsattraktivitet bli større. Sammenhengen mellom utviklingen i antall arbeidsplasser og antall innbyggere blir tilsvarende svekket.

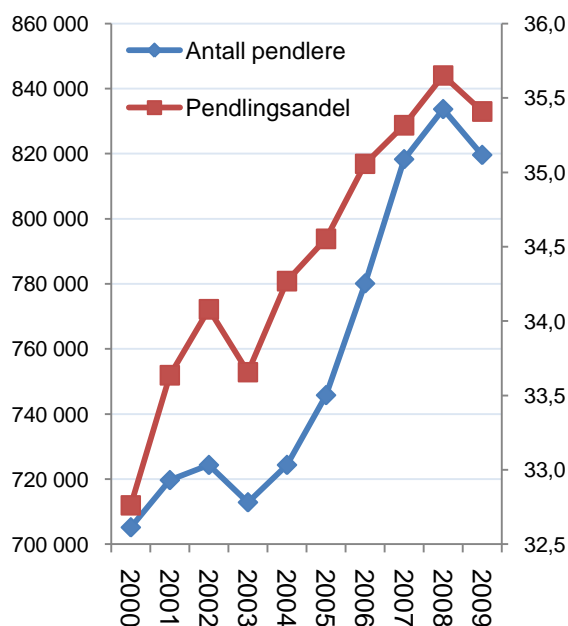
Nettopendlingen til regioner og kommuner er vist tidligere i denne rapporten, i kapittel 1.

Endring i bostedsattraktivitet

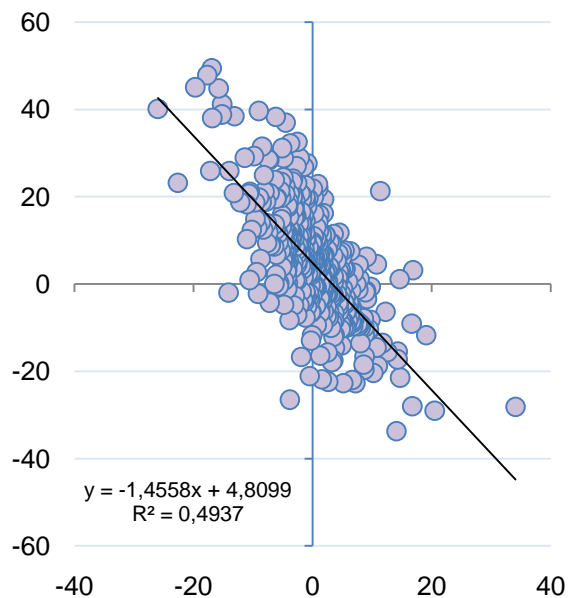
For å måle endring i bostedsattraktiviteten ville det vært nærliggende å se på endringer i netto utpendling. Kommuner som har økt netto utpendling sterkt, vil da være kommuner som har fått økt attraktivitet.

Et slikt mål vil imidlertid ha en stor svakhet. Som vi viser i figur 59, er det en sterk sammenheng mellom endring i netto utpendling og nedgang i antall arbeidsplasser. Kommuner med økt utpendling er dermed først og fremst kommuner som har mistet mange arbeidsplasser.

Dermed vil ikke endring i pendling reflektere bostedsattraktivitet. For å måle endring i bostedsattraktivitet må vi derfor gå tilbake til Attraktivitetsbarometeret, som ble presentert i kapittel 4, som indikator.

Figur 53: Antall personer i Norge som pendler til en annen kommune (venstre akse) og andelen av de sysselsatte i Norge som pendler til en annen kommune (høyre akse).

Figur 54: Kommunene i Norge etter endring i netto utpendling som andel av sysselsettingen på horisontal akse, og endring i antall arbeidsplasser på vertikal akse. Perioden 2000-2009.

4.4 Profil

Vi har nå sett på hvordan den relative størrelsen til besøksnæringer, basisnæringer og pendling varierer mellom kommuner og regioner. Dette kan vi sette sammen, for å se på hvordan de ulike stedene skiller seg fra hverandre og hvor de har sine styrker. Vi kaller dette stedenes profil.

Profilen viser hvordan bosettingen i regionen eller kommunen i dag er basert på besøksnæringer, basisnæringer eller pendling. Profilen er basert på hvordan sysselsettingen er fordelt. I profilen vil derfor ingen regioner eller kommuner få en høy rangering på alle de tre dimensjonene samtidig.

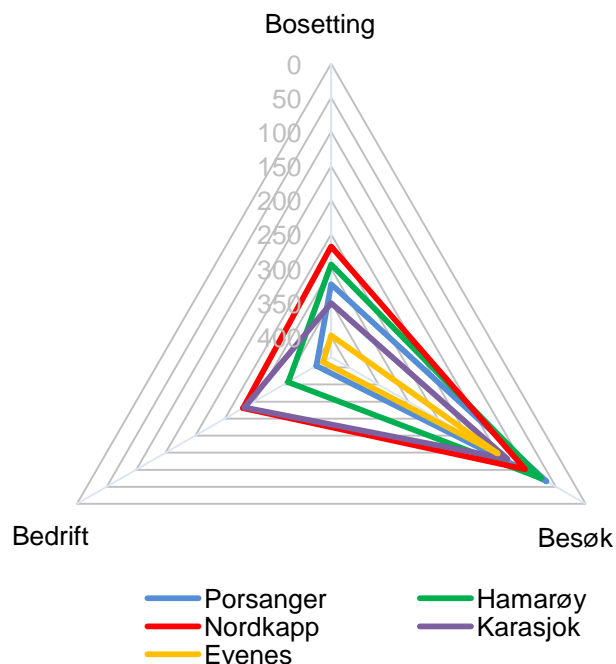
Selv om profilen viser hvordan status er i dag, er dette basert på en utviklingshistorie og et grunnlag som er lagt for tiår, eller endog hundreår siden.

Besøkskommuner

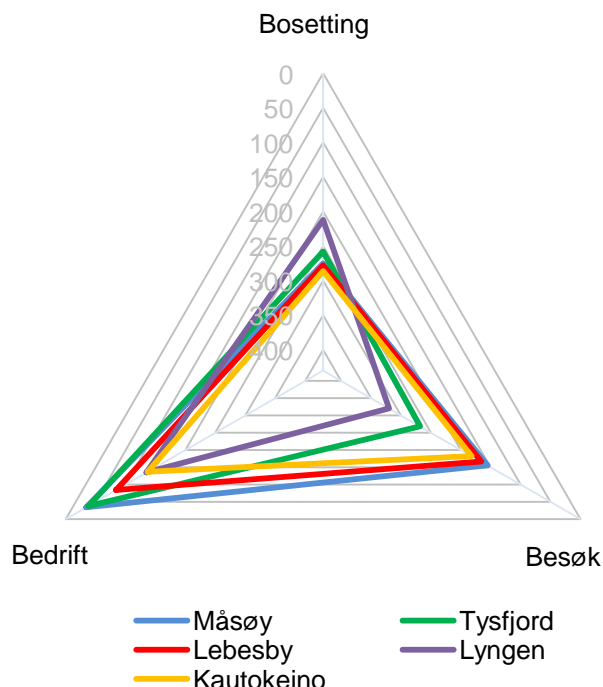
Porsanger, Hamarøy, Nordkapp, Karasjok, og Evenes er besøkskommunene i det samiske området. Disse kommunene er blant de 150 kommunene i landet med høyeste konsentrasjon av besøksnæringer.

Bedriftskommuner

Måsøy, Tysfjord, Lebesby, Lyngen og Kautokeino er bedriftskommunene. Måsøy, Lebesby og Kautokeino har også en del besøksnæringer. Lyngen har mange som pendler ut av kommunen, og er dermed også delvis en bostedskommune.

Figur 55: Besøkskommuner i det samiske området i 2009. Tallene viser rangering blant landets 430 kommuner for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Figur 56: Bedriftskommuner i det samiske området i 2009. Tallene viser rangering blant landets 430 kommuner for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Bosettingskommuner

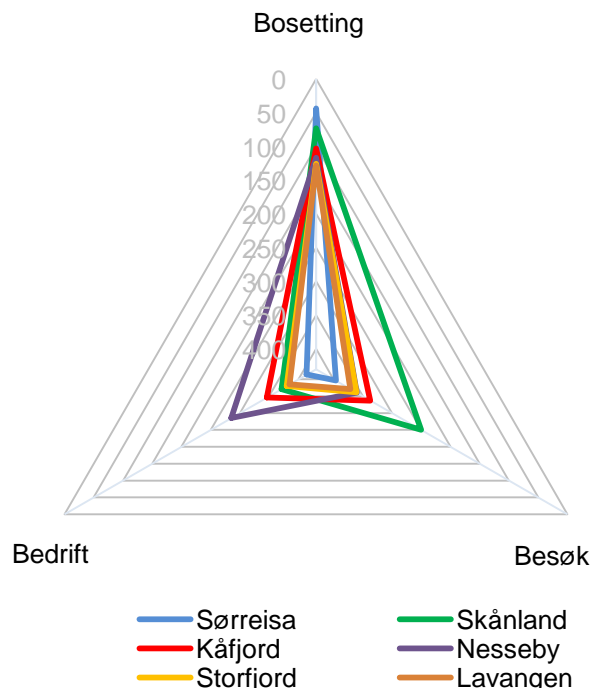
Sørreisa, Skånland, Kåfjord, Nesseby, Storfjord og Lavangen er typiske bosettingskommuner. I disse kommunene er bosettingen sterkt knyttet til pendling til andre kommuner. Ingen av disse er ekstreme bosettingskommuner. Det er mange kommuner med mer utpendling. Slike kommuner ligger oftest nær en større by med overskudd på arbeidsplasser.

Allround-kommuner

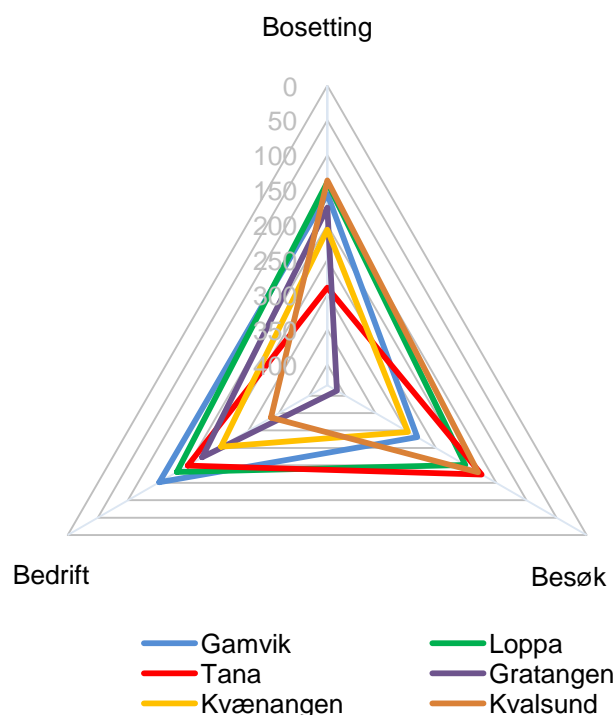
Det er seks av kommunene i det samiske området som ikke har en profil som er spesielt rettet mot en av de tre attraksjonsdimensjonene. Det er Gamvik, Loppa, Tana, Gratangen, Kvæningen og Kvalsund.

Profilene til kommunene forteller hvilke av de tre attraktivitetsdimensjonene som har vært viktigst for bosettingen fram til i dag. Det er ingen profil som er bedre enn andre.

Det tar lang tid for et sted å endre profilen vesentlig. Det betyr at for en bedriftskommune, vil utviklingen i basisnæringene få stor betydning i mange år framover. For besøkskommuner vil besøksnæringene være viktige i overskuelig framtid. Det kan virke som om det oftere skjer raske endringer i basisnæringene, særlig i industrien. Industrien er kjenetegnet av mange store bedrifter, som kan legges ned raskt. Besøksnæringen består for det meste av flere små bedrifter hvor endringer ikke skjer så raskt.

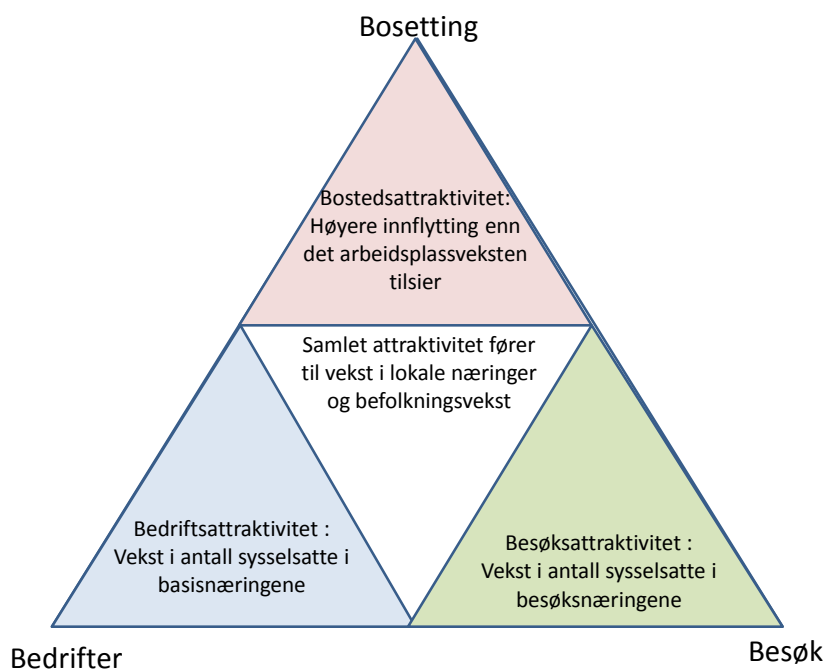
Figur 57: Bosettingskommunene i det samiske området i 2009. Tallene viser rangering blant landets 430 kommuner for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Figur 58: Allroundkommunene i det samiske området i 2009. Tallene viser rangering blant landets 430 kommuner for de tre attraktivitetsdimensjonene.

4.5 Attraktivitet og utvikling

Profilen viser status for hvor stedene befinner seg i dag. Enda mer interessant er det å se på hvordan de ulike attraktivitetsdimensjonene har bidratt til utviklingen de siste årene, og i hvilken retning stedene beveger seg. Det er endringen de siste årene som viser om stedet har vært attraktive for en eller flere av de tre dimensjonene besøk, bedrift og bosted. Steder som har vært attraktive både for bosted, besøk og bedrifter, vil være de som har oppnådd høyest vekst.

Figur 59: Indikatorene for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Vi skal først se på utviklingen langs de tre aksene. I denne rapporten fokuserer vi på utviklingen de siste ti årene, fra 2000 til 2009.

Vi måler veksten i bedrifts- og besøksattraktivitet gjennom å se på endringer i sysselsettingen i basisnæringer og besøksnæringer som andel av folketallet. Endringene måles i prosentpoeng av samlet sysselsetting i begynnelsen av perioden. Dermed får vi fram hvor mye disse endringene har betydd for den samlede sysselsettingen. Ved å måle på denne måten luker vi bort vekst i besøksnæringene som skyldes befolkningsøkningen. For å måle endring i bostedsattraktivitet bruker vi Attraktivitetsbarometeret. Siden resultater fra

Attraktivitetsbarometeret er presentert i kapittel 3, blir ikke Attraktivitetsbarometeret omtalt nærmere i dette kapitlet.

De tre attraktivitetsdimensjonene vil representere tre ulike retninger for regionale utviklingsstrategier. Det vil være helt forskjellige virkemidler som er aktuelle for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Når man har kunnskap om profilen til stedene og siste års utvikling, vil dette være et verdifullt grunnlag for strategiske valg. Valget vil så være om man skal satse der stedet har sin styrke, eller om man skal satse på å utlikne sine svakheter.

Utvikling i besøksattraktivitet

For å måle den siste tidens utvikling i besøksattraktivitet tar vi utgangspunkt i utviklingen i besøksnæringene i perioden 2000-2009. Tallene for handel, servering og aktivitet er korrigert for det som antas å være aktiviteter rettet mot egne innbyggere. Dermed vil tallene kunne bli negative for steder med handelslekkasje.

Utvikling i besøksnæringene

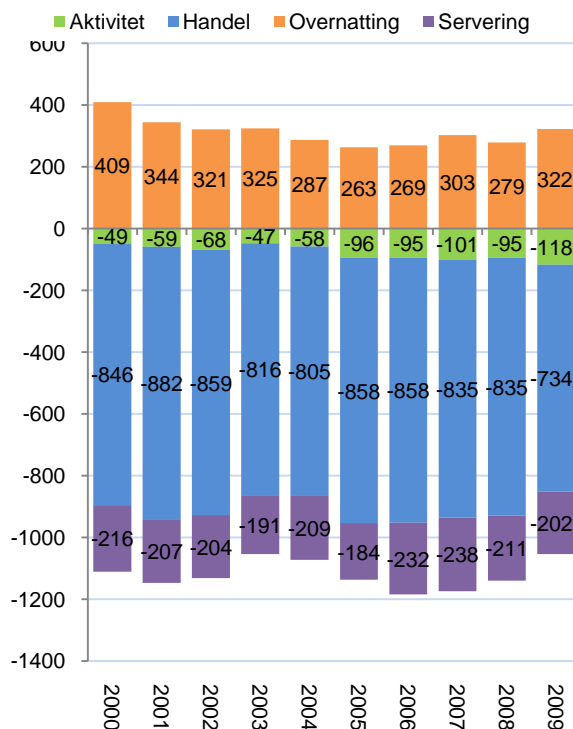
Utviklingen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i det samiske området er vist i figur 60. Antall arbeidsplasser i overnatting har blitt redusert fra 2000 til 2009. Det var 409 arbeidsplasser innen overnatting i 2000, og 322 i 2009. Nedgangen skjedde imidlertid i de første fem årene, fra 2005 til 2009 har det vært en økning i antall arbeidsplasser i overnattingsbransjen.

Det er underskudd i handelsnæringen som betyr mest.

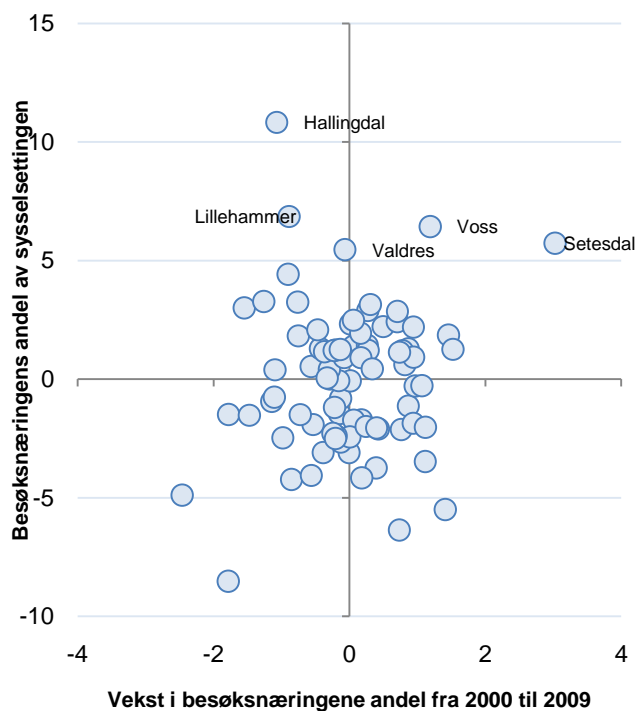
Dette underskuddet tilsvarte 734 arbeidsplasser i 2009, mens tilsvarende underskudd i 2000 var 846. Det kan se ut til at handelslekkasjen minker. Det samiske området har imidlertid hatt en ganske kraftig befolkningsnedgang i perioden, så det betyr ikke nødvendigvis at antallet arbeidsplasser i handelen har vokst.

Det er også lite av serverings- og aktivitetsnæringene i det samiske området. Det trekker ned. Dersom antall arbeidsplasser i aktivitetsnæringene hadde stått i forhold til folketallet, ville det vært 118 flere arbeidsplasser i 2009. Den relative nedgangen i aktivitetsnæringene i det samiske området betyr ikke at antall arbeidsplasser har forsvunnet. Det er mer et uttrykk for at regionen ikke har hatt den samme sterke økningen i aktivitetsnæringene som har skjedd på landsbasis, som vi så av figur 47.

I figur 61 ser vi hvordan regionene i Norge plasserer seg med hensyn til sysselsettingsbidrag fra besøksnæringene og vekst i besøksnæringene. Endringen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene blir målt i prosentpoeng av sysselsettingen i regionen i 2000.

Figur 60: Utvikling i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i det samiske området i perioden 2000-2009.

Figur 61: Regionene i Norge etter andel av sysselsettingen i besøksnæringene og vekst i besøksnæringene fra 2000 til 2009.

Utvikling i besøksnæringene i kommunene

I figur 62 ser vi endringer i besøksnæringene i kommunene.

Endringen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene blir målt i prosentpoeng av sysselsettingen i regionen i 2000. Dette vil vise hvor mye veksten i besøksnæringene har bidratt til den samlede sysselsettingen i 2009.

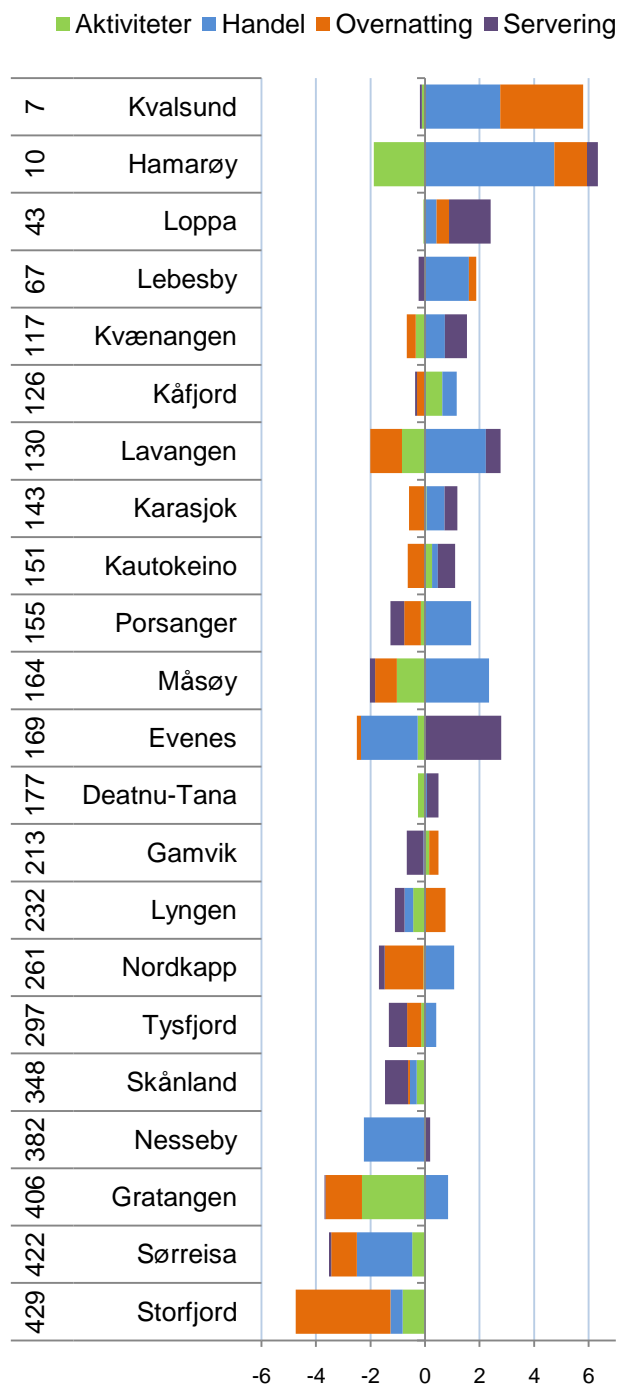
Kvalsund har hatt den beste utviklingen av besøksnæringene de siste ti årene av kommunene i det samiske området. Det er først og fremst et resultat av mange nye arbeidsplasser i overnatting og handel. Kvalsund er nummer sju av 430 kommuner i landet med hensyn til vekst i besøksnæringene.

Hamarøy har også hatt sterk vekst i besøksnæringene, og er nummer 10 av alle kommunene i landet.

Loppa og Lebesby er også blant de 100 kommunene i landet med høyest relativ vekst i besøksnæringene.

Flertallet av kommunene i det samiske området har hatt vekst i besøksnæringene fra 2000 til 2009.

Noen kommuner har imidlertid hatt sterk nedgang, som Storfjord, Sørreisa og Gratangen.

Figur 62: Utvikling i bidrag til sysselsettingen fra besøksnæringene fra 2000 til 2009 i de samiske kommunene. Rangering blant de 430 kommunene er vist til venstre.

Utvikling bedriftsattraktivitet

For å måle utvikling i bedriftsattraktivitet tar vi på samme måte utgangspunkt i utvikling i basisnæringene i perioden 2000-2009. Siden basisnæringene per definisjon er næringer som produserer varer og tjenester som kan selges ut av regionen, er det ikke noe fratrekk for salg til egne innbyggere, slik som vi gjorde for besøksnæringene.

Utvikling i basisnæringene

Utviklingen i antall arbeidsplasser i basisnæringene i det samiske området er vist i figur 63.

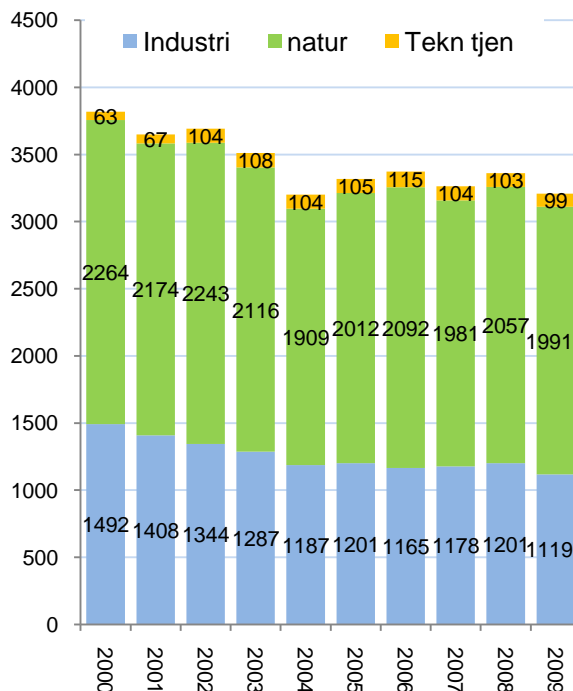
Antall sysselsatte i basisnæringene i det samiske området falt fra 2000 til 2004. Etter 2004 ble det litt vekst igjen fram til 2008. I 2009 sank antall arbeidsplasser i det samiske området igjen. I 2000 var det 3818 arbeidsplasser i basisnæringene i det samiske området, i 2009 var det 3209. Nedgangen er omtrent likt fordelt mellom naturbaserte næringer og industri.

I figur 64 ser vi hvordan regionene kommer ut når det gjelder nivå og utvikling i basisnæringene de siste ti årene.

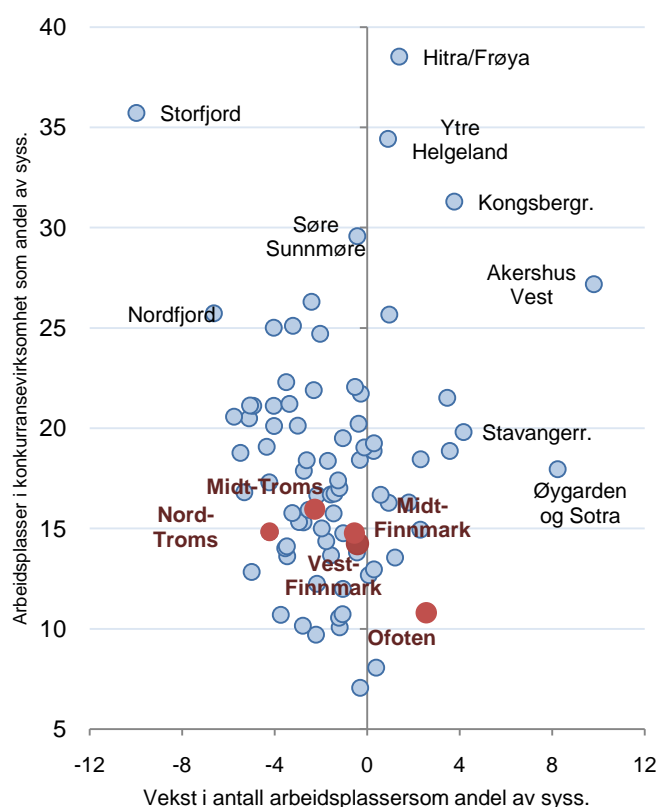
Indikatoren for endring i antall arbeidsplasser i basisnæringene er målt i prosentpoeng av sysselsettingen i regionen i 2000. Dette vil vise hvordan veksten i basisnæringene har bidratt til den samlede sysselsettingen i 2009.

De fleste regionene har nedgang i basisarbeidsplasser, men noen regioner har greid å få vekst, som f.eks Øygarden og Sotra, Stavangerregionen, Akershus Vest og Kongsbergregionen.

Regionene i nord, som omfatter samiske områder, har generelt lite basisnæringer, og i disse regionene har også basisnæringene stort sett blitt redusert.

Figur 63: Utvikling i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i det samiske området i perioden 2000-2009.

Figur 64: Regionene i Norge etter andel av sysselsettingen i basisnæringene og vekst i basisnæringene fra 2000 til 2009.

Utvikling i basisnæringene i kommunene

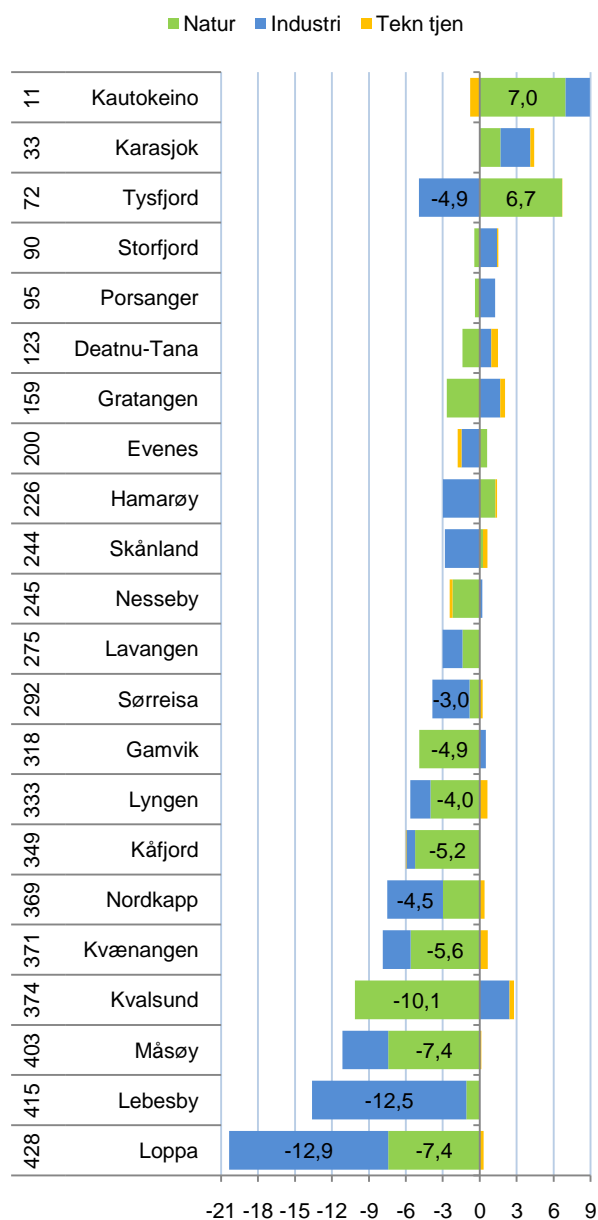
I figur 65 ser vi endringer i basisnæringene i kommunene i det samiske området.

Kautokeino og Karasjok har hatt en sterk vekst i basisnæringene, og er rangert som nummer 11 og 33 av de 430 kommunene i landet når det gjelder vekst i basisnæringene. De har hatt vekst i både naturbaserte næringer og industri.

Tysfjord, Storfjord og Porsanger har også hatt vekst i basisnæringene.

De fleste kommunene har hatt nedgang i basisnæringene. Det gjelder både det samiske området og hele landet.

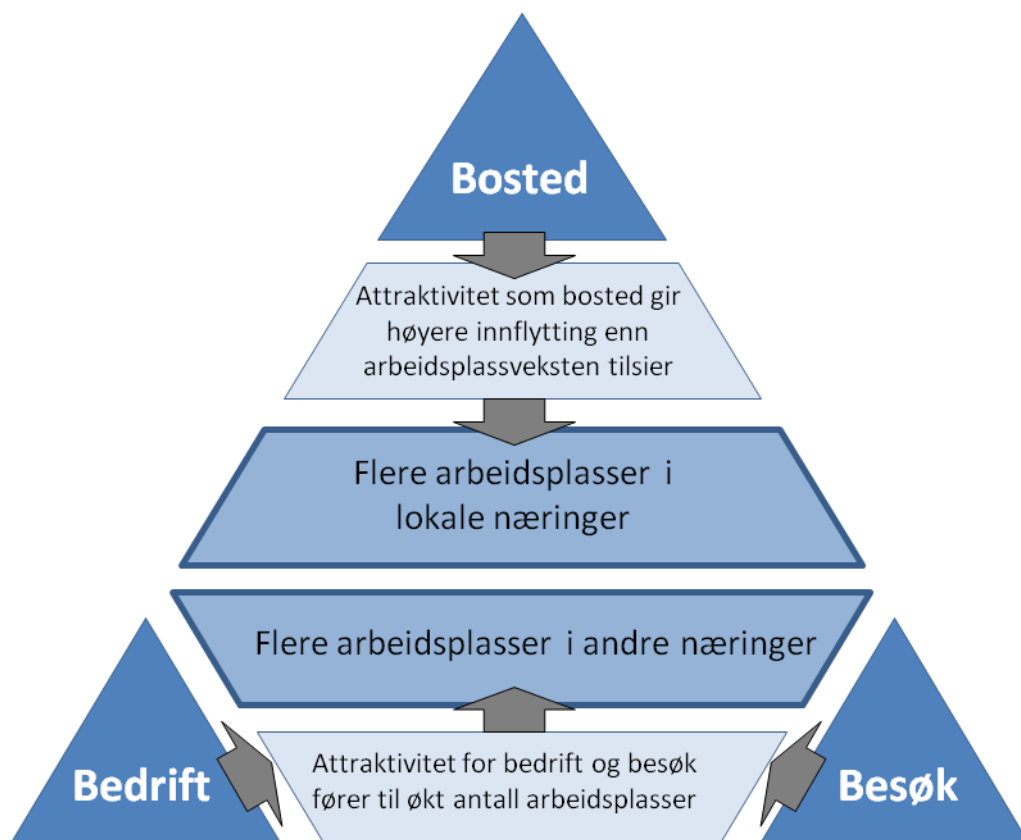
Måsøy, Lebesby og Loppa har hatt svært sterk nedgang i basisnæringene. I Loppa har nedgangen tilsvart 20 prosent av samlet sysselsetting i kommunen. Det er bare to kommuner i landet som har hatt større nedgang.

Figur 65: Utvikling i bidrag til sysselsettingen fra basisnæringene fra 2000 til 2009 i de samiske kommunene. Rangering blant de 430 kommunene er vist til venstre.

4.6 Samlet attraktivitet

Det siste vi skal gjøre er å sette de tre attraktivitetsdimensjonene sammen for å se på den samlede attraktiviteten til et sted. Ideen bak Attraktivitetspyramiden er at de tre attraktivitetsdimensjonene til sammen skal forklare et steds utvikling. Det er summen av steders attraktivitet for bedrifter, besøk og bosetting som vil kunne forklare vekst eller nedgang. Attraktivitetspyramiden er en helhetlig modell som kan forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre steder har nedgang.

Figur 66: Samlet attraktivitet.

Bedrifts- og besøksdimensjonen påvirker arbeidsplassutviklingen. Steder med høy attraktivitet for bedrifter og besøkende vil få vekst i antall arbeidsplasser i disse næringene. Denne veksten gir positive stimulanser til andre næringer og bransjer, som ulike tjenester, transport og liknende

Steder med høy bostedsattraktivitet får høyere innflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Dette øker befolkningsgrunnlaget og fører til vekst i lokale arbeidsplasser, som kommunale tjenester, bygg og anlegg, handel for egen be-

folkning og så videre. Høy bostedsattraktivitet gir seg også utslag i en yngre befolkning som vil gi bedre fødselsbalanse de neste årene.

De tre attraktivitetsdimensjonene bidrar på hver sin måte til veksten på et sted. Steder som har høy attraktivitet for alle de tre dimensjonene vil oppnå vekst.

I resten av dette kapitlet vil vi sette de tre attraktivitetsdimensjonene sammen, for å få et mål på samlet attraktivitet.

Samlet attraktivitet for fylkene

Fylkenes samlede attraktivitet, og hvordan de tre dimensjonene har bidratt til denne er vist i figur 67.

Akershus er det fylket som har høyest samlet attraktivitet av alle fylkene, mens Finnmark har lavest samlet attraktivitet. Akershus er ikke best på noen av enkeltindikatorene, men skårer positivt på alle tre.

Det er bare fem fylker som har fått vekstimpulser fra basisnæringene. Foruten Akershus er dette Sør-Trøndelag, Hordaland, Vest-Agder og Rogaland. Sogn og Fjordane, Telemark og Østfold har den mest negative utviklingen i basisnæringene, men Østfold kommer likevel samlet ut på andreplass på grunn av høyest bostedsattraktivitet.

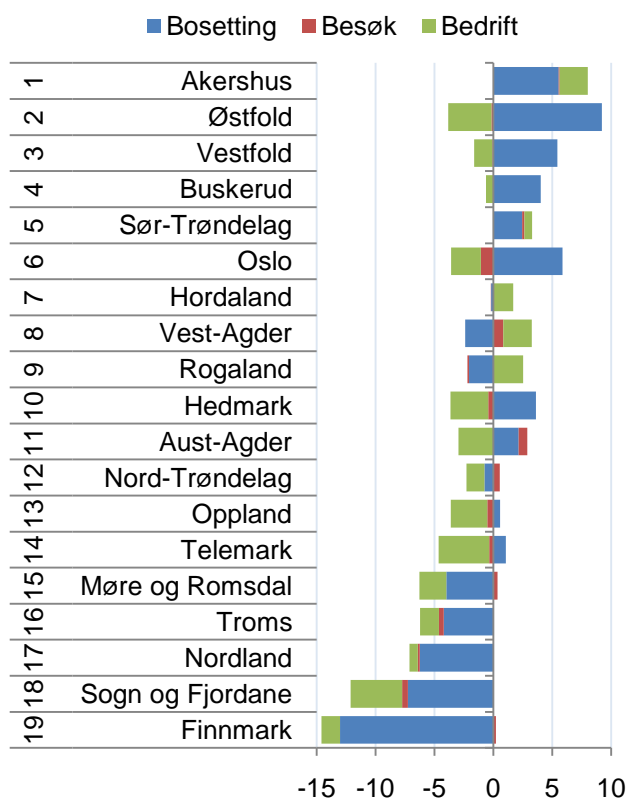
Østlandsfylkene vinner mye på høy bostedsattraktivitet, mens Nord-Norge og Sogn og Fjordane taper mye.

Besøksattraktivitet betyr tilsynelatende mindre for fylkenes utvikling. Her er Agderfylkene vinnere, mens Oslo taper.

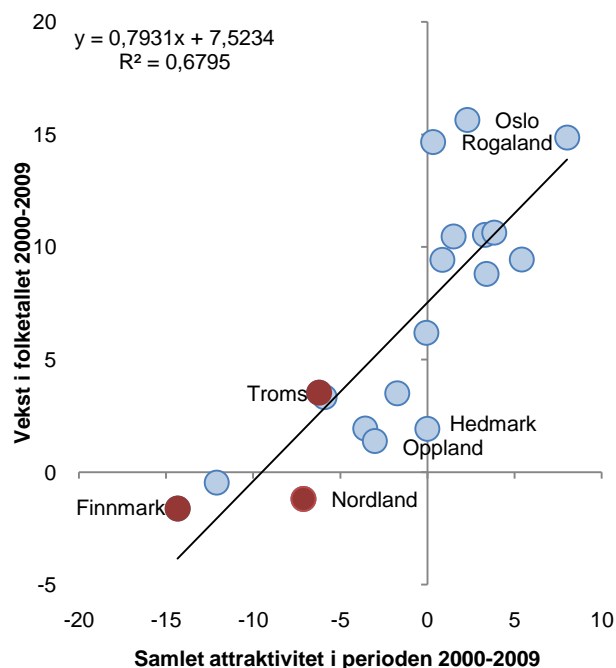
Samlet attraktivitet og befolkningsvekst

Sammenhengen mellom samlet attraktivitet og fylkenes befolkningsutvikling de siste ti årene er vist i figur 68. Utviklingen i samlet attraktivitet forklarer nesten 68 prosent av variasjonen mellom fylkenes befolkningsvekst, som vi kan se av R^2 .

Oslo og Rogaland har en høyere vekst enn forventet. De har hatt høy vekst i bransjer som verken er basis- eller besøksnæringer. De største byene har generelt en tendens til å få høyere vekst enn attraktiviteten tilsier, det å være stor ser ut til å generere vekst i seg selv.

Figur 67: Samlet attraktivitet for fylkene for perioden 2000-2009.

Figur 68: Sammenhengen mellom samlet attraktivitet som vist i figur 67 og befolkningsvekst for perioden 2000-2009.

Samlet attraktivitet for regionene

Når vi ser på endringer, vil en region kunne skåre høyt på alle de tre dimensjonene. Slike regioner vil få svært sterk vekst. Det er imidlertid bare noen få regioner i landet som har fått positivt bidrag fra alle de tre attraktivitetsdimensjonene samtidig de siste ti årene. Det er Øvre Romerike, Bjørnefjorden og Trondheimsregionen, som også er helt i toppen når det gjelder befolkningsvekst.

Vi kan se på vekstimpulsene fra de tre attraktivitetsdimensjonene samlet for regionene i Nord-Norge, som vist i figur 69.

Tromsøregionen og Salten er de eneste regionene i Nord-Norge som har hatt over middels samlet attraktivitet de siste ti årene.

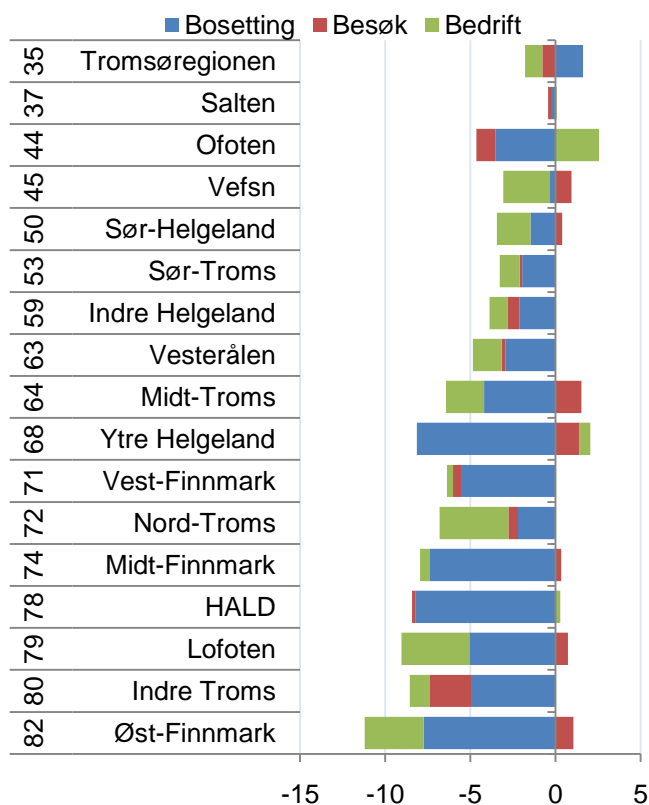
Mange regioner i Nord-Norge har vært lite attraktive de siste årene. Det er spesielt lav attraktivitet som bosted som trekker mye ned.

Fem av de ti regionene med lavest samlet attraktivitet er fra Nord-Norge.

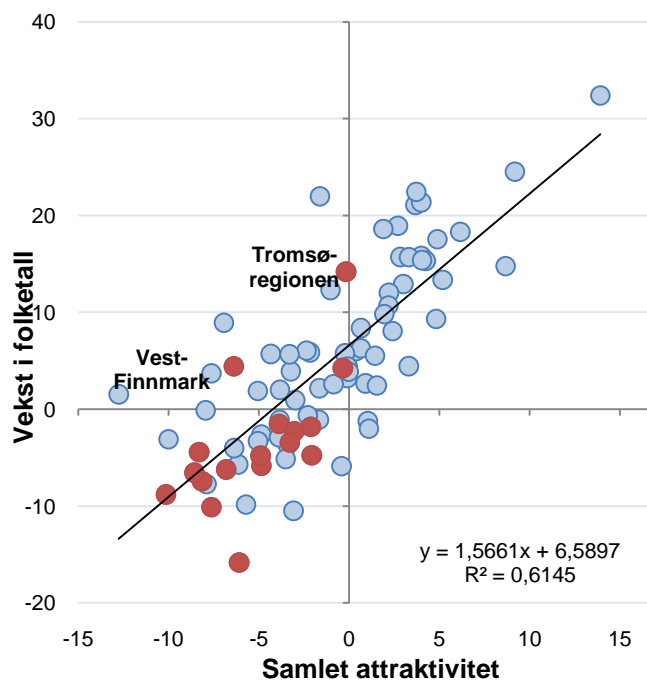
I figur 70 ser vi sammenhengen mellom samlet attraktivitet og folketallsveksten i regionene i Norge i perioden 2000-2009.

Samlet attraktivitet forklarer nesten 62 prosent av forskjellene i folketallsvekst for regionene.

Regioner med sterke bykjerner har ofte høyere befolkningsvekst enn samlet attraktivitet tilsier, mens typiske distriktsregioner har lavere befolkningsvekst. I Nord-Norge har Tromsøregionen og Vest-Finnmark en høyere befolkningsvekst enn samlet attraktivitet tilsier. Tromsø og Alta er regionale sentre som får vekst ut fra egen størrelse.

Figur 69: Samlet attraktivitet for regionene i Nord-Norge for perioden 2000-2009. Rangering mht samlet attraktivitet blant de 83 regionene i landet til venstre.

Figur 70: Sammenhengen mellom samlet attraktivitet og vekst i folketallet i regionene for perioden 2000-2009. Regionene i Nord-Norge er røde.

Samlet attraktivitet for kommunene

I figur 71 ser vi hvordan kommunene i det samiske området kommer ut når det gjelder samlet attraktivitet de siste ti årene.

Hamarøy har høyest samlet attraktivitet, først og fremst på grunn av høy besøksattraktivitet. Likevel er Hamarøy bare nummer 177 av 430 kommuner i landet.

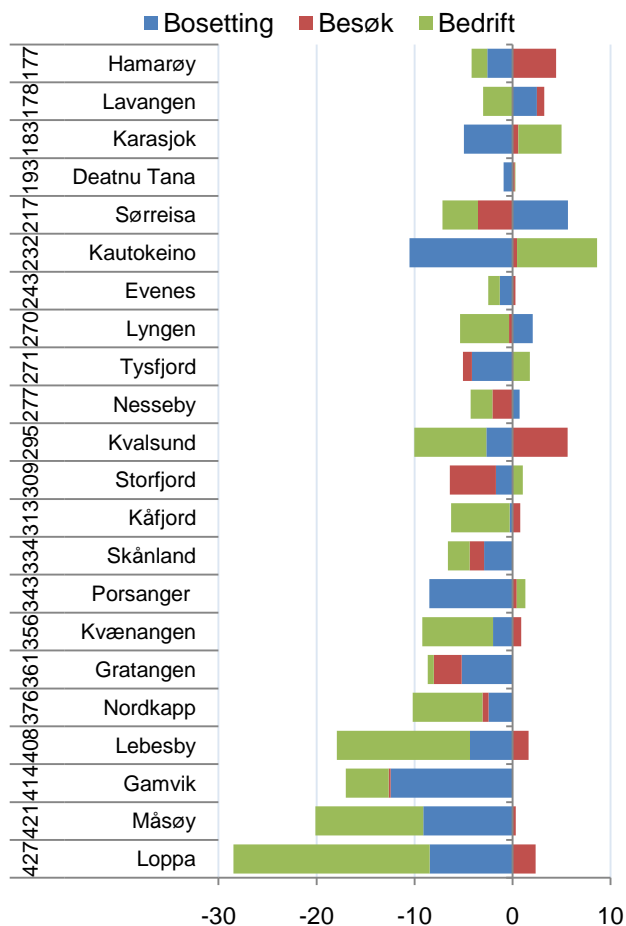
Lavangen, Karasjok og Tana har også hatt en samlet attraktivitet over middels av norske kommuner.

18 av 22 kommuner i det samiske området har hatt en samlet attraktivitet under middels.

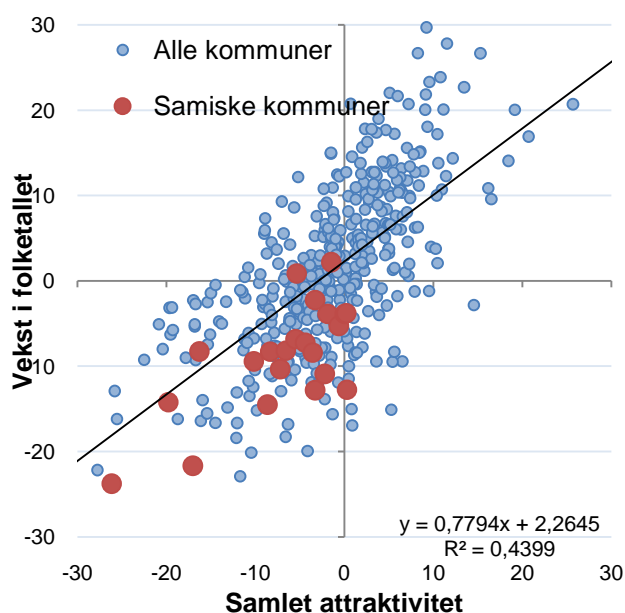
Enkelte kommuner har hatt svært lav samlet attraktivitet. Måsøy og Loppa er blant de ti kommunene i landet med lavest samlet attraktivitet. Begge disse kommunene har mistet mange arbeidsplasser i basisnæringene de siste ti årene.

I figur 72 ser vi hvordan sammenhengen mellom befolkningsvekst og samlet attraktivitet er for kommunene i landet. 44 prosent av variasjonen i befolkningsvekst mellom kommunene kan forklares med samlet attraktivitet slik vi måler det.

De fleste kommunene i det samiske området har svakere befolkningsvekst enn samlet attraktivitet tilsier. Det kommer av at de fleste kommunene i det samiske området er små distriktskommuner langt fra større byer. Denne typen kommuner har handikapp i forhold til sentrale bykommuner og kommuner innenfor pendlingsavstand til byer. Dermed må attraktiviteten være over middels for å unngå nedgang i folketallet.

Figur 71: Samlet attraktivitet i kommunene i det samiske området i perioden 2000-2009. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

Figur 72: Sammenhengen mellom samlet attraktivitet og vekst i folketallet i kommunene for perioden 2000-2009.

ⁱ Alle tallene som er brukt i kapitlet om befolkning og arbeidsplasser er hentet fra SSB, enten fra statistikkbanken på internett, eller fra spesialkjøringer som Telemarksforskning har fått utført av SSB.

ⁱⁱ Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarksforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.